

Тореадор

— Из књиге „Улични Певачи“ —

I.

али Жил Овре долазио је често у наш хотел. Било му је око дванаест година, мајушан, слаб, округла бледа лица и жалостивих очију. Носио је ђачку капу и блузу од црног платна до колена. Увек је долазио за време доручка и, кад год би ушао у трпезарију, скинуо би капу и унутао преплашеним гласом:

— Хоћете ли музику, господо?

Био нам је редован певач, те смо га сви радо дочекивали. По неко му каже коју песму да пева, и ако би му била непозната, он би плашљиво зајмурио као да се извињава што је не зна. Тада би се са свију страна заорило: Тореадора!... Мали Овре истурио би одмах једну ногу напред, држећи у десној руци капу, а леву спустивши немарљиво, и по сали би се заорио његов умиљан детињи глас.

Песма Тореадору била му је омиљен комад. Једанпут нам кроз сузе исприча да ју је слушао у опери још са својим покојним оцем, а по дрхтаву гласу којим је говорио — видело се је да је та песма везана с неким

његовим успоменама. Без сумње га је подсећала на златно доба кад му је отац био жив...

И по њој га у хотелу прозваше Тореадором...

Он је долазио врло често к нама и ту се осећао као код своје куће. После песме обично би га дирали за штогод: је ли ожењен и има ли деце? а кад би одговорно да није: хоће ли се скоро женити? и т. д. Он би свима добацио по нешто детињски жмиркајући стидљиво очима.

Једином дође мало веселији. После песме Тореадору упита, шта ће да пева? Рекоше му „А boire!“ и он се одмах испрси. Груди стадоше да му се надимају, порумене мало пре него што је почео, и умиљат његов глас заори се по сали, свршујући сваку станцу високим припевом:

A boire! à boire! à boire!...

Дадеше му неколико чаша вина и дете се зарумене у лицу.

— Где станујете, Овре? упита га неко.

Вино га је било дохватило, те је жмиркао љубазно, а очи му само пливају.

— У улици Ди Фур, одговори он

— О, па ми смо комшије!

— Могao би да пева код куће, а ми овде да га слушамо.

— Ба, мањ на телефону. Има донде читав километар.

Он је дотле гледао умилно по свима, па од једном стаде одушевљено да говори:

— О, да знате кад по неки пут станем да певам горе у нашем стану. Па још кад певам заједно са сестром, да видите како се то чује!

— А имате ли сестру?

— Да бине да имам! Ми често седимо заједно на прозору и певамо а госпођа преко пута баци нам од једном десет суа.

— Је ли сестра старија од вас?

Он је жмиркао стидљиво не смејући да одговори, као да га је то питање непријатно дирнуло. Кад је видео да сви очекују одговор, он саже главу и стаде исправљати боре на блузи.

— Колико година има ваша сестра?

Он прошапута тихо:

— Шеснаест.

Ма да га је вино било развеселило, последња два питања намах га ућуташе. Није подизао главе за неко време и једном се мрдну као да хоће да иде, а у лицу је био поцрвенео. Дамо му сваки по нешто и он оде...

Тореадор је волео сестру изнад свега на свету и није давао да ико проговори једну реч о њој. У свакој другој прилици шалио се и причао, кад год би се развеселио мало више...

Али му једнога дана умре мајка и он се сасвим промени. Од онда, кад год би дошао у хотел, био је забринут, једва чекајући да покупи бакшише, па да оде. Очи су му биле све тамније и израз све жалостивији. У грлу га је стално нешто притискивало, те није ни певао као пре.

Та промена на њему све нам је више падала у очи. Знали смо да има тетку и да тетке мало штеде своје сестриће, те смо од прилике нагађали какво злостављање код куће.

— Ви сте болесни, рече му једном газда; треба да се лечите.

Он је жмиркао, а око очију му се направише неколико жалостивих бора.

— Чува ли вас тетка?

— Па... рече он тихо и погледа у земљу.

— Од чега живи? упита га други.

Овре је трљао левом руком палац десне руке.

— Ја идем да певам по улицама.

Тё готово нечујне речи изазвале су оштите саучешће. Сви су га жалили, а он је бивао сваким даном све тужнији.

Једанпут дође снуђен, готово би се заплакао. Рекосе му да пева о „несу пливачу“ и он поче мало слободнијим гласом, без сумње још унапред одобровољен шалљивом садржином песме:

Écouter l'aventure

D'un pauvre chien plongeur!

Кад је дошао до оног места, где нас загребе из воде не смејући да зарони, са свију страна у сали заори се смех.

— Дивно ће префектура да успе са тим псима! рече неко.

— Онда треба Морг да униште!

Овре је испрва помислио да се онај смех односи на њега, те се збуди и очи му се напунише сузама.

— Невајте, Овре!

Он је ћутао оборене главе.

— Што не идете са сестром заједно? Више бисте нара зарадили.

— Ако је још довољно лепа! добаци неко иза мене.

— Болесна је, прошапута тихо Тореадор, а успе му заиграше од узбуђења. Ћутао је неко време, па од једном пође око столова, сакупи бакшише на врат на нос и изађе...

II.

За дуго га после нисам видео. У хотел је долазило неко Талијанче и свирало на виолину, те малог Овреја почеше заборављати. Али једнога дана, идући улицом Вожирар, опазим га где пева пред неком великом кућом. Зима је била на измаку и крајем фебруара требало је да настане пролеће, али баш тих дана удари ладноћа, те се све кочило од мраза. Улице су биле покривене танким слојем снега, а оштар северац дувао је међу оним високим кућама.

Мали Овре, гологлав, опустио је био премрзле руке као да не осећа ладноће и главу подигао у вис, те пева танким ослабелим гласићем. Нисам чуо садржину песме; само ми је ветар на махове доносио његов глас до ушију.

Од једном зазвони новац по асфалтској калдрми и Овре се саже да га узме. Али кад је хтео поклоном да се захвали ономе што му баци бакшиш, стаде као укочан; затим измахну новцем и баци га на један балкон. У том сам му се и ја приближио, те га чујем где узвикну угушеним гласом:

— Не треба ми то од вас!

У погледу, којим су те речи биле пропраћене, изражен је био гнев што се ретко виђа код деце тих година. Окрену срдито главу од оног прозора и пође крајином стиснувши песнице. Видело се да је ражљубен и да неће више да пева. Од љутине заборавио је био да метне капу, те му је ветар лепршао кратке витице косе. Кад сам га стигао, метнем му једну руку на раме. Он се осврну.

— Шта радите, Овре?

Испрва ме је погледао мрко, али познавши ме обори онет главу и продужи пут.

— Ето, рече он тихо.

— Онај вас је господин наљутио? кажем му нежније, а лице му се од једном стужи.

— Да, прошапута он узбуђено. То је највећи непријатељ наше куће.

Тореадор је ишао оборене главе као да се љути што га пита. Дрхтао је од ладноће као прут. Око танког

К. ФЕРСТЕР

ПАРТИЈА ИЗ ДОРТМУНДА

врата имао је неку црну мараму, која је по крајевима била побелела од снега. Ишао је неко време ћутећи, на тек прогунђа кроза зубе:

— И да ми је дао читав луј, ја бих му га бадио.

Посматрао сам ту наивну детињу главу са жалостивим борама око очију. Дрхтаве, накинсељене усне, на скупљеним образи и танак врат, који се на ниже све више сужавао, затим одвојене вратне жиле и плава, нежна коса, све је то будило дубоко саучешће у човеку. Кажем му да се покрије, јер ће напезети, и он метну капу на главу. У том дуну ветар и нанесе нам снег у лице. Црна блуза залепрша се око малог Овреја. Он зави руке у њу и подаде једно раме напред. Сав је дрхтао, али у пркос ветру подизао је често главу, као да је хтео са њим да се бори. Упитам га колико је сакупио новаца.

— Двадесет суа, рече полако; затим додаде још тише: али то је мало.

— А шта мислите да узимате, те вам је мало?

Он поћута. Ишао је већ лакше. Видим, груди му се надимају као да се бори с нечим, па од једном му лице доби тужан, плачан израз.

— Сестра ми је.... болесна, рече кроз плач и уздрхта некако чудновато, као да је хтео да се уздржи од суза.

— А још колико вам је потребно? Кажем му вадећи новчаник.

Он ме погледа сузним очицама не верујући, без сумње, да му то могу учинити. Затим опет саже главу предомисљајући се и у неко доба рече одлучно:

— Али ја не могу да вам за толико отпевам сад, морам кући.

— Не мари, кажем му, доћи ћете други пут у хотел, па ћете нам отпевати свима.

— Још двадесет суа, рече он плашљиво, гледајући ме испитивачки као да се бојао да га не одбијем. Ја извадим динар.

— Мој Овре, и ја сам сиромах, али ево вам. Ја сам бар здрав.

Он прими новац и на лицу му се указа нека захвалност и двоумица, али кад сам га погледао са саучешћем, намештајући му мараму око врата, одмах се разуверно да ја могу имати какву крајњу намеру. Жалостив израз на лицу од једном му се претвори у наивну детињу радост. Са задовољством метну новац у џеп и рече: хвала.

— А је л' вам одавно болесна сестра? упитам га љубазно.

— Три месеца, рече он полако и опет узе ону непомичну и замишљену позу идући одмерено.

Видео сам да о сестри нерадо говори. Тај наивни дечко са необичном је одлучношћу прекидао сваки разговор о сестри налазећи у томе неку увреду за њу. То је било узрок што нам више не преступи прага од како га дирнуше за њу у хотелу.

Стигли смо били до Бонапартове улице, те окренемо њом. Ветар је фијукао одоздо и наносио нам снег у лице. Кад смо дошли до трга Сен-Силине, кажем му да ћу ја

десно. Хтео сам једном другу, а туда ми је било краће. Он од једном застаде и погледа ме зачуђено.

— Па и ја ћу тамо, рече бојаљиво.

— Онда, хајдемо заједно.

Он пође оборене главе. Ишли смо неко време преко трга заједно, док тек он застаде и подиже главу на мене. Трепавице и кецеља биле су му побелеле од снега, а две сузе зауставиле му се на угловима од очију.

— Молим вас.... господине.... рече уздрхталним гласом. Немојте.... да идете тамо.... на обори очи.

— Куд?

Он подиже руку до вилице. Гледао је љутито у земљу. Груди стадоше да му се надимају, те му брзо кажем: нећу, душо, нећу! и вратим се натраг. Он одмах продужи пут, и док сам га изгубио из вида, неколико пута се окренуо....

III

Убрзо после тога једног дана ишао сам Луксенбуршком Баштом. Пролеће је било почело, али пролеће које се осећа у ваздуху, које трепери у сунчаним зрацима, игра се око високих кровова и кубета Париских кућа, али се још не појављује на дрветима, које је напустило и изгледало као да се раздрагано шири под ведрим небом. Земља, још по мало влажна, подсећала је на минулу зиму, док се у ваздуху осећала нека топлина која и загрева и свежи.

У башти је било пуно разноврсних шетача. Око водоскока се искупила деца, пуштају лађе по води и трче да их дочекају на другој страни. Мало даље од њих, и с једне и с друге стране испод тераса, поседале многе госпође и сагнуте шију на плету, а око њих само се чују ситни гласићи мале деце што ударају у точак или играју лопте с гувернантама. И по самим терасама пуно дама седело је према сунцу с радом у крилу. Бади су шетали у гомилама тамо амо и сакупљали се близу музеја, где су неколицина играла кроке....

У такве дане од једном измили Париски свет. И здраво и болесно извлачи се тада из раскошних станова и мрачних јазбина да се надишу чистог ваздуха по шеталиштима.... Овде онде многе болешљиве даме седеле су по клупама са изразом препорођена човека, али који нема много вере у тај препорођај. Свака од њих погледала је тужно на децу што су играла лопте, или на по ког руменог шетача, који би, ведар и пун здравља, проминуо поред њих. Близу музеја опазим Тореадора где седи на једној клупи с неком госпођицом. Кад сам им се приближио видим да нема више од шеснаест година. Била је толико слаба, да је главу наслонила на полеђину од клупе и гледала у небо. Имала је дугуљасто прозрано лице с упалим очима и танким носом, а савијена горња усница чинила је те су јој се видели бели зуби. Била је у црној хаљини и жакету, са широким штофаним шеширом на глави, који јој је засењавао лице....

Тореадор је разговарао с њом весело одујивши се рукама о клупу и климајући ногама. Она би се с времена

на време осмехнула и померила се бољно на месту. Кад ме је спазио, Овре окрете главу на другу страну као да ме не види....

Проминуо сам и отишао у музеј....

Једно слабо јехтичаво створење у први мах оставља чудноват утисак на пролазника. Здрав човек осети неки понос без сажаљења према њему. Тек доцније, кад сте је изгубили из вида, ако је то дама, па још ако је лена, те вас је диринула својом лепотом, онда је сажаљење дво-

— Молим вас, господине, поче он узбуђено. Мојој сестри је.... веома.... тешко.... Хоћете ли да је отпратимо кући?....

Јадни Торeadор био је мајушан и слаб, те се није могла ослонити на њега. Приђем јој брзо, прикажем јој се и пружим јој руку. Била је бледа као мртац с тако угашеним очима, да сам се побојао да не падне у несвест. Узмем је испод руке и изведем напоље. Неколико Инглескиња у путничком оделу погледаше нас зачуђено. Један

ФЕРДО ВЕСЕЛ

Слепи миш

губо и праћено неком грижом савести. Идући кроз музеј само сам бесвесно гледао слике не видећи ништа. Мислио сам једнако на Торeadорову сестру и у главу су ми долазиле најразноврсније несреће многих сиромашних кућа....

У музеју је било пуно света, те се био дигао читав облак од прашине. Прошао сам неколико сала и у последњој се задржим с једном Норвешкињом, која је копирала неку слику. Не знам колико сам ту остао, али при повратку, провлачећи се између надувених Инглеза и Инглескиња, видим у једној малој сали Торeadора где седи са сестром на клупи. Он је гледао преплашено у светину и чим ме виде, устаде и приближи ми се.

чувар музеја прекрсти руке позади и отпрати нас равнодушним погледом....

Из музеја се излази на улицу, а одмах лево је улаз у парк. Ту у тој алеји поред музеја сели смо на једну клупу испод дрвета, баш преко пута од оног реда бронзаних кипова, који су тако одударали од расположења Лизина. То су све сами сатири у разним смешним позама. Један од њих, наит, игра и удара у цимбале, а искезно зубе право на нас. Лиза, седнувши онако уморна, бољно се загледа у њ. Ја сам је посматрао мислећи: шта ли се све врзе у глави тога лепог болесног створења?....

Торeadор је био врло узнемирен. Гледао је час у мене час у сестру. Видим, љубомаран, као што могу да

буду само деца у тим годинама, те нисам готово ни смео да говорим, да га не бих жалостио.

Време је било божанствено. Све се око нас будило из мртвила и дисало животом. Из унутрашњости баште

допирали су разни узвици и туно одјекивање дрвених лопти у крокеу. Једна Инглескиња, шипарица, која је у близини играла с неким дечком лаун тенис, дотрча задувана по лопту што се беше чак до нас докотрљала. Лиза је онда једнако гледала у оног сатира, без сумње да не би видела веселог света око себе, али се тог часа окрете и порумене видеви задувану, лену Инглескињу...

Беше ли то стид што је за часак презрела Инглескињу због њеног здравља, или што ће је можда Инглескиња сажаљевати?

Нико више није у стању да натера човека на ћутање, него какво младо јехтичаво створење. Ако је занимате, истражује силом које се речи односе на њену болест, а ако је тешите, то тешење сматра као сумњу у своје здравље и ваше уображено претварање за час је наљути....

Ћутао сам неко време, па јој тек кажем гледећи за оном Инглескињом:

— Овим Инглезима је увек all right! Не кидају се они ни за што. Само гледају да угоде телу.

Лиза ме погледа зачуђено као да ме пита: шта то говорим?

— Мени се јако допада осетљив француски народ, наставим ја колико да се говори, а на лицу Лизину појави се мала румен с тихим болећивим осмехом. — Французи се свачим одушевљавају, све их дира и заноси. Зато се можда код њих често и виђају нервне болести....

Лиза се у том суво напашља, порумене и обори главу. Нисам имао снаге да је и даље тешим, те сам је само гледао са саучешћем. Торсадор се вртео нестрпљиво на

седишту, а на лицу му нека детиња надуреност. На његово ердито фркање погледам га доста мило, и он се одмах промени и готово се застиде.

— Али свугде има рђавих људи, јел'те господине?

рече он поцрвеневши, па и не доврши гледати ме за време целе реченице, већ брзо саже главу. Лиза је ћутала.

— Да, господине, рече она у неко доба гледајући замишљено пред собом; свуда има немилосрдних људи, па подиже мараму и убриса уста.

И тон којим је говорила и неко чудновато неповерење према свему доведоше ме на мисао: да не мисли она то и о мени? Торсадор је већ лубоморан до врхунца. Да не мисли и она да се натурам?... Нисам хтео одлазити одмах да не падне у очи, већ останим још мало, прогунђам неколико речи кроза зубе о злоби људској и устанем.

— Ако се госпођица осећа довољно освежена, ја бих се радо уклонио.... да не сметам.... Нисам знао како да почнем.

Лиза обеси главу на једно своје раме и погледа ме.

— Ја сам толико малаксала.... да бих вас молила да ме отпратите кући.

Изговарајући те речи, на лицу јој се није опажао никакав нарочити израз. Јехтичава изнемоглост показивала се на сваком делу њеног тела. Једино савијена горња усница што је наговештавала неки сталан унутрашњи бол, бол од болести или од живота. У очима јој се још по мало осећала нека топлина, али више по навици, јер јој је сам поглед био угашен. Посматрао сам те очи упале а тамне, које су се трудиле да још загревају, и бй ми тешко у

срцу. Торсадор је гледао уплашено час у сестру, час у мене.... Седнем поново. Лиза у том одвоји тело од наслона и обори главу метнувши изнемогло обе руке у скут.

Полетеће јата...

Полетеће јата ружичастих дана
Кроз вртоне младе мирисног априла,
Смешће се на нас ките јоргована,
А ти нећеш бити као што си била.

У вечери позне испод цветних грана
Запеваћеш сетна. Ко из бајке вила
Кад је ветрић љуби са даљеким страна
И краси је младост и блесак и свила.

Док прскају први пунољци у руже
У песми ће твојој наше среће дани
Да задршћу опет и болно затуже

К'о што јеца песма о згаженом робљу
Кад крилима меким над њим машу врани,
К'о што шуме вишње у сумрак на гробљу

М. Јелић

— Могли бисмо да идемо? рече она тихим очајним гласом као да ју је тог часа нешто ужасно заболело.

Устанем и пружим јој руку нежно. Она ми даде своју и дижући се направи гримасу претераног бола. То усиљаване да се још допадне, та заостала снага код женскиња које су на ивици од гроба највише може да дирне. Према Лизи сам одмах осетио велико саучешће. Готов сам био да се заузмем за њу, да одлазим често к њој, да је лечим неким лековима за које сам слушао код нас. Док смо силазили оном улицом од музеја на ниже, она једном прошапутала: „Ох, кад ће се умрети!“ Ја јој тад испричам неколико анегдота о неким својим рођакама, које су тако боловале, па се излечиле, и да ће се она излечити врло лако. Лиза је за све то време гледала замишљено пред собом.

Кад сам је отпратио до њезина стана, једне високе камените куће, у једном ћошку, са искривљеним балконима, застали смо пред улазом.

— Ви можда нећете моћи да изађете горе? упитам је љубазно. Ако је потребно, ја ћу вас радо отпратити до вашег стана.

Она ме је гледала захваљно и изнемогло. Али Торсадор од једном побледе у лицу.

— Не... не... поче он узбуђено. Није... не...

Ја сам се био збунно, а Лиза ми пружи стидљиво руку, те се опростимо и пођем. Још се нисам био ни одмакао од њих, кад је Торсадор обухвати око паса, па, загнузивши јој главу у раскопчан жакет, поведе је тако унутра...

IV.

После месец дана, једне тихе априлске вечери, седео сам пред једним рестораном у булевару Сен-Мишел. Свет је пролазио као обично. Намирисане и намоћене даме лупале су потпетицама о асфалтску калдрму, а трамваји и омнибуси зврјали су непрекидно точковима. Пред рестораном је било више столова, за којима је седела разноврсна светина. У оној општој хуци што је допирала са свију страна, гласови мојих суседа једва су се чули. Многе су женскиње пролазиле поред мене и бацале зажарене погледе на пролазнике. Неке студенткиње замицуше на скажући гласно, и у том чујем где заграјаше близу мене: *C'est des russes, mon cher!*... Погледатрао сам их с неким болом у души. „Али оне то раде од беса“, мислио сам за њима...

Та светина најлакше баци човека у размишљања о животу. Прво вам долази на памет како живе и чему се надају она многобројна створења, што само гледају да ли ће од какве залутале птице искамчити вечеру или коју чашу пива? Пролази поред вас лепо, интелигентно жен-

скиње са свима подобностима да принесе какав дар на олтар општег рада. Али она тога није свесна; она иде и тражи хлеб. Не мари на какав ће га начин добити, само да се људству очува још један живот...

Неки глас се захори у близини, глас дитињи који

Гвидо Рени

Благовештење

ми се учини познат. Међу столовима једва сам опазио малог Овреја где пева гологлав:

*Montagnes des Pyrénées,
Vous êtes mes amours!*

Зачуди ме одмах она причина око леве мишице. Још једнако занет својим мислима, нисам испрва могао да разумем ко ли му је то умро. Тек после ми паде на памет његова сестра.

— Да, и она је морала свршити у беди, мислио сам гледећи жуто испијене лице Тореадорово. Неки официри у том прођоше, загледаше га и одоше шапућући.

Кад је сакупљајући бакшише дошао до мене, испрва ме није познао, али на мој љубазан поглед он се намах промени.

— Сажаљевам случај, Овре.

Он ме је гледао туно спутивши на мах руку коју је био пружио, па обори главу и загледа се у један ћошак од стола. Лице му је бивало све блеђе, а доња усна му играла као да ће сад да викне из свег грла.

— Ви имате тетку, чини ми се? упитам га. Не треба да очајавате, она ће вас чувати.

Он је ћутао гледајући укочено пред собом. Затим подиже једну руку до уста, па до очију и од једном зајеца силно, те сам га једва умирно.

Метнем му капу на главу и посадим га на једну столицу. Он се трзао од грчевитих уздаха, па од једном бризну опет у плач.

— Ах.... зашто.... *бар ви....* нисте долазили?... Ви сте добри.... она можда не би умрла....

— Мој Овре.... заусто сам да га тешим, али у том прође једна жена, муну га у ребра, па замину. Дечко устаде одмах, ја му пружим бакшиш и он се удали slabим изломљеним корацима. Јадни мали Тореадор! У тим корацима огледала се читава историја његове куће....

Милан Микић

Глад

(из збирке „Фантом“)

У души је видех својој,
Њу, ужасну, странну Глад;
У руци јој оштра кдса,
Грдосија, несавлад.

И заплаках од страхоте,
Остави ме сваки над.
Ал мудраци светују ме:
„Има лека! Лек је Рад!“

И отпоче љуту борбу
Жудња моја, живот млад;
Са Гладу се носи, бори,
С пуно наде, смели Рад...

И прођоше дани многи,
Прође онај живот млад;
А у души пустош оста,
И у њојзи страшна Глад.

У руци јој оштра кдса,
Грдосија, несавлад,
На гроб један крст удара,
А на крсту пише: „Рад.“

Р. Ј. Одавић

„Пера Дружески“

— слика из нашег друштвеног живота —
од С. СРЕМЦА

(НАСТАВАК)

ГЛАВА ТРЕЋА

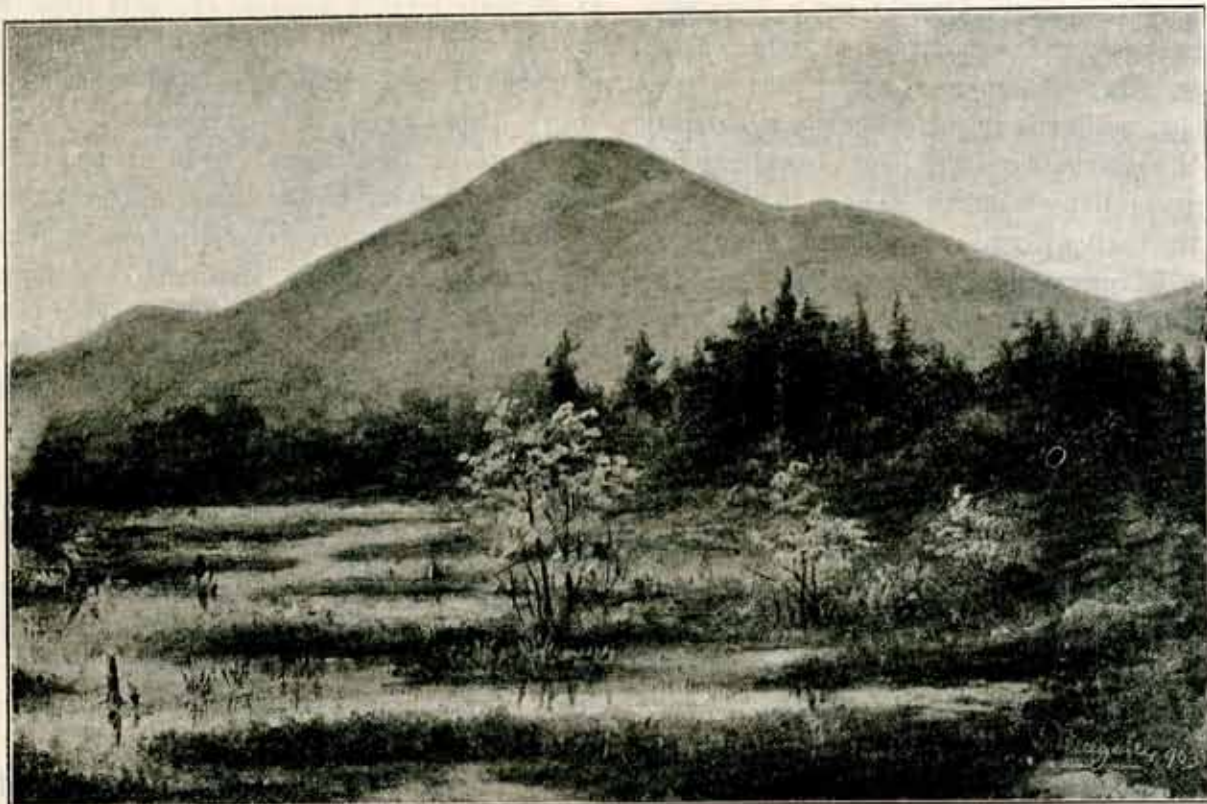
И сад је чиновник са неке четири стотине талира, а има преко десет година указне службе па се не боји §. 76 од кога тако често стреше и бледе чиновници испод десет година. А и што да га се боји Пера кад стоји добро и код равних себи и код виших од себе чиновника, то јест, код прет-

постављених својих. Тако сад има јаким познанстава и веза. Познаје се све с крупном господом и не само да је он приман у њихова друштва него чак и они сами траже његово друштво! До женидбе се познавао и мешао само са себи равнима, а од женидбе га почеше тражити и они виши. Није чисто могао срећи веровати! С онима који објављују лицитације и исплаћују лиферације, с онима који

пишу кондијуте, — с онима је он, Пера, сада „пер-ту“, или чак и побратим!... Нема дана да му се неко нов не представи и њему и његовој Бисенији. Клања се и каже да је слушао много лепога и „дружескога“ о њему па је рад, вели, упознати се с њим. А Пери мило, расте му перје. И све до другог, опет таког, познанства само о том последњем познанству говори и хвали се њиме.

— Видиш ли, море Бисо — рекао би јој Пера тако кад се враћају кући — ко сам и какав сам ја?! Кад би ти правила така познанства да се ниси за мене удала?!... Видиш ли ти, море, то? И ако видиш, умеш ли ти то да цениш и да чествујеш?!... Је си л' чула шта каже? И како ме зове? *Пера Дружески!* Каже: чуо сам да сте један жесток, један дружески човек... А кад сам те про-

и помислити да се може одвојити од њих?! „А где би било коло без Кокана!?“ вели Пера и пушта Бису услужним кавалерима да приме од ње јопну и сунцобран. А друштво се разређује, размиче столице да им направи места и веле, више за себе, један другом: „Ама некако глуво *без њега!*“ — „Ама није да кажеш да ово сад говоримо што си ти овде! вели му други мало гласније. Ама ништа без тебе, Перо! Све ка' мртво!... Баш сад нешто разговарамо и питамо: куд се изгуби тај човек?!“ — „Нема те сто година!“ додаје трећи, а сви му праве места, измичу се један од другог подаље и таман Пера седне а они га притесне и с једне и с друге стране. — „Ајде, ја ћу да сам конзисторија: да раздвојим један брачни пар!“ вели један одвојивши Перу од Бисе.

СРЕТКО МАГОЛИЋ

Из Љубљанске околине

сио, а ти се мрштила и устезала, и ако су ме сви фалили и сви ти за мене говорили: „узми, лудо, добро је...“ Знаш ли ти, да мало фали, па да и тебе прозову: *Биса Дружеска...* А знаш ли ти —

— Доста, де! прекине га обично Биса и не да му да више говори о својој умешности, срећи и уважењу свом.

Као сваки човек који се осећа срећним и Пера се понео у срећи својој и уобразио је да је неопходан. А како и не би, кад се сваком приликом уверавао да је радо приман. Кад га нема у друштву, сви се питају: „Што ли то нема нашег Пера?“ а кад се појави на вратима (испод руке са Бисенијом) само се чује једино опште једногласно: „Ооо! А гле, нашег Пера! Врло добро! Славно!“ — „Где си ти човече за толико!“ вели му један. — „Нема мало ситне проје да га поснемо!“ прихваћа други. „Да нас ниси већ заборавио?“ додаје трећи. А Пера се само смеши задовољно, па им вели: зар могу

А Пера задовољан. Седа и поносито гледа по другим столовима као да их пита: Видесте ли ви, море, у какво друштво ја улазим! Све господа, бре! Нико мање од 600 талира плате!... Сви ми могу писати кондуите, а ја са свима „пер-ту!...“

И у друштву је донеста одмах живље и веселије. За међу се шале, сви весели. Па и сами келнери који послужују не могу да се од времена на време не погледају и не смеју (и ако је по неки виц чак и на њихов рачун). А Пера се највише чује; он највише досетака направи. Управо он никако озбиљно и не говори него све то он некако окреће на шалу, и први се насмеје а друштво после прихваћа, смеје се и пљеска га по рамену. Ако га запита тако ко: како му је? Пера одговара: „Добро је, још мало па зло“, или: „Види Бог, људи не верују!“ Ако келнер разбије што, први је Пера који му довикне: „Парчиће на страну!“ или: „То о патос, друго о зид“, или:

„Нека, ја ћу.“ Ако ко каже у друштву да воли неко јело, и да не може без њега, одмах га Пера први згодно преклопи речма: „То те је гувернанта још у Сврачковцу научила! Знам! Грдних си батина изео док си се навикао на то јело!“ — Ако на некоме опази нов шешир или или вратну манилију, или прелук — а он опет има по нешто згодно и духовито и за то; само ће тек рећи: „Молим вас, господине, обећајте да ћете ми учинити једну доброту!“ Онај на послетку обећа, а Пера онда фино наставља и вели: „Ужасно ми се допада господине тај ваш прелук (или шешир, или манилија око врата); кад се општени, даћете ми један комад од тога!“ вели Пера на се први он загуши од смеха и да знак тако и другима да се и они смеју. Пера онда ужива. Он се највише чује. Сви га пуштају да говори; он свима упада у реч а њему нико.

А друштво све живље и живље и расте једнако. Сваких четврт сахата све други суседи и лево и десно од Бисеније, јер све један другог потискује и потискује а сви скупа и нехотице потискују Перу све даље од Бисе а тако и Бису од Пера потискују далеко, тако далеко да га Биса на послетку скоро и заборави и да је ту, заборави и да је уопште жив и да је њен муж. Али Пера то и не опажа. Не обраћа пажњу на све то. А баш и кад примети, њега то не буни нити узнемирује и најмање. Њено слободно понашање приписује он њеном господском васпитању и институтском образовању. Он има вере у њу. И никакво доношење, никаква клевета — не може да помути у њему веру у верност његове Бисе.

Колико су му само пута тако по неки приметили и рекли: „Море, припази ти, Петре, на оно мало твоје женице!“ Он би се тада увек само осмехнуо на те речи и развезао би да им прича с уживањем, поносом и јаким уверењем, како он зна шта ради. И сам је, вели, био некада тај, то јест, лола или „ноктан“ како се то простије каже; и још је, вели, „видра“ — а таким старим лолама и видрама обично се не може подвалити (кад дође време да им се, што кажу, враћа), а што је најглавније, он је давно с тим начисто каква му је жена.

И тада би причао све случајеве који потврђују то његово уверење у исправност и верност његове жене. Причао би им: како се провео стари началник Н. кад је уздахнуо пронав једном крај ње; шта је одговорила оном пензионаном коњичком мајору кад се наकाпљао; како је насадила старог председника суда (и ако је казао „пардон!“) кад је неучтив био (с ногама) седећи крај ње на једној вечери. Причао им је, како је погледала извесног настргливог протојереја кад јој је приликом руковања мало јаче стиснуо руку и сладострасно, онако више за себе, прошантао: „О, да пресретна супруга с оваком супружницом!“ како му је — тамо њему — лепо рекла: „Срам вас било! Зар то личи нашем чину! Могли би ми, вели, *деда* бити!“ — Па старог пуковника (кога све куварице и собарице зову *чином*) како је усекнула кад јој се приближио да је опседне и по том дугом посадом и освоји. На његов позив на предају само га је, вели, погледала

па рекла: „Извините за тај израз! Рђаво сте се адресирали!“ Па кад она — примећује Пера — њему, једном пуковнику са седам хиљада потпуне пензије тако, а ја како би прошао и провео се неки млађи, његов ађутант, на пример!!... Чак му је, прича Пера, показала и нека љубавна писма, као на пример тако једно писмо од апотекара нана-Сепсала у ком писму јој вели: како нема сана од како је први пут видео; како му све апотекарске шпеције не помажу да заспи. Он будан сана о њој, а кад је, вели, види и прође крај ње, а он се осећа у ногама лак као планински јелен, осећа се као да је за тридесет година млађи, и назива је својим „животним еликсиром!“

— И колико је само било таквих случајева; ко би их се свију сетио и побројао их! вели Пера. Море, знам ја моју жену; знам ја моју Бису врло добро. Ништа она не крије од мене! Моја жена нема никаквих тајни; завршује Пера задовољно и поуздано.

Тако се Пера често хвалио на тако и сад кад се заседео у друштву млађих људи, познаника својих, који су млађи годинама али старији рангом, положајем и платом били од њега. Као и увек, кад се у друштву налази госпођа Биса и њен Пера Дружески, тако је и сада било све живо и весело и расположено. Док је Пера тамо у његовом крају хвалио и преузносно свој брачни живот и г-ђа Биса се овде лепо проводила, два нова познанства направила, управо обновила, јер је у разговору признала да их обојицу из виђења познаје, а једноме је поверљиво признала чак и то да га је већ неколико пута и сивала!

— Море, Пера! дира га један. Ти се заговорио овде а тамо доле пале ли ти, пале кућу! вели и показује му на Бису и господина Гојка капетана, који — окренути једно другом, и разговарајући се живо, и заборавише на свет око себе.

— Неће, неће! Не боји се Пера пожара; благовремено осигурирао је он добро све! вели у шали Пера, али се ипак диже, рече да је време да се иде кући и позва и Бису. Красна си ми и ти мати, а и ја опет као отац!... Остала ситна деца сама код куће... могу какву несрећу починити. Хоћемо л'? шали се Пера. Хоћемо л' већ кући? Ајд' дижи се!

— Шта, шта! Зар се баш ти први нађе да квариш друштво! новикаше сви. Је л' то оно твоје хваљено дружеско дружељубље?!... Ала си ми и ти *дружески*...

А Пери мило па им одговара.

— Па... како 'но рекосте?... *Ја* квариш друштво? Па баш *ја* и нико други?!... Ала ми напричасте!... Ех, а ја ако га квариш а ја га и правим! Ето, прве Недеље, првог недељног дана да направимо један ама богат излет у Кошутњак, тамо код Кнез-Милошеве или Ајдучке чесме, или још дубље ако хоћете у шуму, па онако дружески. Ама *богато* да буде; на цео дан....

— Гилта! прихватише неколицина.

— Гилта! одговара Пера.

— Али под условом: да си наш гост! рекоше они.

— Добро! Дакле у Недељу, пристаје Пера.

— Море, неће бити згодно у Недељу. Што баш у Недељу? примећује г. Таса виши чиновник Штедионице а сем тога извртан веселац и одличан певач и поћник. Ко ти Недељом не долази! Ја никад недељом не марим да идем... Ниси, брате, сам; ниси комотан. Све саме неке куварице и хармонике; неке фамилије с бабама и бебама, с цуцлама и јастуцима и шареним дечјим обручима за гимнастику да се деци ноге развијају!... Куд год погледаш, само видиш повешане сукње по дрвећу и широке шлицеве по трави...

— Право кажеш! веле сви.

— Море, боље је ипак у Недељу! брани Пера свој предлог.

— Каква Недеља. Ама не л' вам рекох мало час. Не ваља Недељом!... наставља Таса. Сети се само оне галаме. Нисам вам ни поређао сва недељна чуда. Кад помислим само шта све мора човек да чује и да види, просто ми се смучи! Слушаш целог дана неке песме које је још твоја баба девојком певала: слушаш неког шаљивчину за кога нико жив није чуо и знао у вароши да је шаљивчина, па ни он сам — а тамо Недељом у пољу прођавољно се и он, па збија шале, и, некако... ђаво ће га знати... па и смеју му се! — Па деца што вијају лептире... па онда она са пиштољчињима што оће очи да ти истерају... па ти се сруче тек од некуда неки ђаци са

ботаничким кутијама, са патриотским песмама „Пушка пуца а топ риче“ и са озбиљним и строгим професорима... Па неке пијане калфе што певају „Настала је слобода“ а погледају све на твоју страну... Ех, не ваља, не ваља! Боље сто пута, боље радним даном... У Петак...

— Тада је опет пуно Чиџута.

— Онда у Среду...

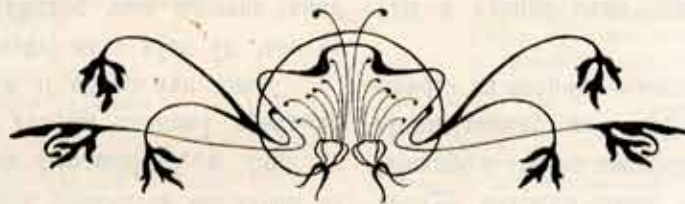
— Добро! Пристајемо! рекоше сви.

— Пристајемо! вели Пера. За тим се руковање и поћоше. И још једаред утврдише засигурно: да прве Среде дођу неизоставно сви на цео дан код Ајдучке че-сме, и онда се поклонили и одоше.

Пера и Биса журно корачаху онако испод руке кући. Успут је Биса пребацила Пери што је лакомислен; што свакога назива својим пријатељем и ако тај није тога светог имена вредан. И кад је Пера смећећи се запитав на кога се то односи, Биса му је, после малог устезања, најзад признала да је реч о г. Паји најјачем акционару штедионице Н.; да јој се он никако не допада. Хтео је, вели, да јој се приближи, али она га је фино усекнула; запитала га је: кад ће бити прстен његове кћери? а он је онда, вели, као поливен одмах заћутао.

— Хехе! осмехну се Пера. Где је меда, ту је и облизивања; а господин Паја се вечерас преварио ка' оно чела кад је пала на брус да се меда набере!...

(свршило се)

* * *

Бескрајно широка спавају под ледом
Мртва, бела поља изумрла давно
Једног тужног дана у сутону бледом
Док падаше сунце крваво и тавно.

С усамљеног дрвља не шуморе гране
Песму премалећа, живота и снова, —
Нити прича срећне и минувле дане
Г' акћући злослутно јато гавранова.

Тужна драга моја! кроз много векова
На хумкама нашим поникнуће трава, —
По њима ће ходит поколења нова
И наш спомен скриће покров заборава.

Не буди ми сетна! Љубави и среће
И младог живота уживајмо сласти,
И срца нам, веруј, зажалити неће
Када једном падну — уморна од страсти.

Милутин Јовановић

За женски свет

Изгубили смо доста од негдашње душевне конституције помоћу које смо битне ствари из живота појимали тачније и озбиљније но данас. Покојни Д-р Лаза Лазаревић, чини нам се, имао је права што је апотеозирао наш стари свет који је имао мало принципа, али их је високо држао. Не треба помислити да ми слепо верујемо у „стара добра времена“, али нам се чини да је наш стари свет имао много више моралне јачине из које је црпао веру у живот и израђену љубав к животу. Они су и на женски свет гледали другим очима; другаче су схватали његове дужности — и имали су тачније захтеве од њега. Они, истина, нису тражили од женскога света ону површну свестраност, коју ми данас тражимо, али је зато било у животу њихову мање потреса, мање пораза и пада због преварених нада, а много више правих задовољстава: здравља, доброг расположења, самопожртвовања у вршењу дужности.

У брзом животу што га данас живимо, наш душевни живот у коловрт се окреће, и израз несвестице, под зазором лажног осмеха, постаје све јаснији. У том животу даје се женском свету велики значај — али значај у смислу зачина за живот. Крај таковог душевног расположења све се мање траже од женског света особине за реални живот у коме би било што више успеха а што мање пораза.

Тапкајући за развићем друштвеног живота на страни ми са источњачком лакомошћу усвајамо нове конвенције — напуштајући многе дотадашње корисне навике и обичаје, који играју улогу чувара моралне јачине народне. Живот постаје све више ствар моде којом тираники влада површност. Грешака је у нашем *новом животу* толико много да дају доста материјала за ериску драму. Онај који уме објективно да посматра наш живот, нека заври у њ, па ће лако наћи те силне грешке и онде где би по оправданој претпоставци требало наћи тачније назоре о животу.

Велики је значај женскога света у животу друштва и народа, и као да цео живот добија печат онога значаја који будемо дали женском свету. Но ако погледамо на наш живот, не би било тешко опазити како са предумишљајем заборављамо на прави, природни задатак женског света, те га због тога погрешно и васпитавамо, учећи га више ономе што је споредно у животу, не дајући му поуке у ономе што је битно за живот. Васпитање женскога света и у школи и на дому далеко је од тога да му да довољно подобности за његов прави позив у животу. То васпитање не задовољава битне потребе, јер

заступа извесну свестраност на такав начин да се она у животу јавља као неуређена површност и ствара моралну несигурност, болећиву осетљивост према сваком поље јачем потресу који се у животу може десити. Крај такве душевне конституције женског света кућа не може бити оно што треба да је: најсилнија културна установа за напредак и јачину народа. Физички спутано, са варљивим душевним задовољствима која се траже у шетњи на улици, у забавама по гостионама и салонима у којима се још најмање говори о правим приватним потребама — женско створење постоје нервозно, хистерично, бледо, те пати од досадне главобоље и несанице, кратког површног дисања, лупања срца, и тако других лакших или тежих поремећаја. Немоћна и телом и душом жена све мање налази правог задовољства у животу, и све јаче осећа тегобе озбиљног рада. Томе свему крив је човек, његово друштво које у жени не тражи кућу и породицу већ низ варљивих задовољстава за време овог кратког и брзог живота; крива је и кућа која се подаје захтевима друштва, не осећајући потребе да се против тога бори; крива је и школа као државна установа која се чини новешта према свима недаћама недовољног и погрешног васпитања. Последнице свега тога су порази у животу што их сваког дана, свакога часа бележимо осећајима силних душевних болова, ну који само један тренутак трају.

Чини нам се да је пуно разлога који говоре за то да треба учинити штогод за реформу нашега живота и на дому и у друштву; да треба учинити један покрет за правилно васпитање женског света, те да на тај начин осигурамо срећнију будућност млађих генерација. Тај посао не би било тешко остварити — када би се само нашло људи, који би осећали потребу једног преданог рада на томе пољу. Ми имамо доста интелигентних људи који би могли много учинити у заједничком раду, по нарочитом програму, а у једном *народном универзитету за женски свет*, који је како нам се чини, преко потребна установа. Наш женски свет по природи је радознао и жељан поука, он их тражи, и сад још од нас зависи хоћемо ли да му их дамо или не. По нашем мишљењу био би грех не учинити штогод за одређеније и потпуније васпитање нашег женског света те да он бар у будућности успешније по до сада одговори свима великим дужностима једне добре ериске куће. Износимо ову мисао у нади да ће она изазвати још кога да о њој размисли, и да се можда, после довољног споразума, одиста и нађе круг људи који ће и остварити питање о популарном универзитету за ериски женски свет.

Д-р П.

Утопљено звоно

Драмска бајка у пет чинова, написа Јерхарт Хауптман,

превео Р. Ј. ОДАВИЋ

Лица:

Хајмрих, звоноливац	Раутенделајн, створење из
Магда, његова жена	реда елфа
Њихов старији синчић	Никелман, елементарни дух
Њихов млађи синчић	Шумски Фаун
Парох	Прва
Учитељ	Друга
Берберин	Трећа
Сусетка	Четврта
Стара Витихен	елфа

Патуљци и патуљице. Људи и жене. Бајка се догађа на планини и у селу под њом.

Певачки текст у овом делу преведен је према композицији Х. Целнера (Breitkopf und Härtel, Лајпциг)

Први чин

Брдска линија окружена јелама. Лево у позадини, под једном истуреном стеном, у пола сакривена колиба. — Напред, десно, на шумској ивици, стари бунар; на његовој оградаи седи Раутенделајн.

Раутенделајн

(пола дете, пола девојка, створење из реда елфа. Чешља своје густе, златно-црвене косе, бранећи се у исти мах од пчеле која је насртљиво узнемирује)

Хеј зукавице, од куд ли дође?
Ти сладоједу, воскарко мала!
Сунчана тицо, не лети на ме,
Махни ме, иди, јер морам, видиш,
Бакиним лепим и златним чешљем
Хитно се чешљат! Зло, ако дође!
Та чујеш — даље! Шта тражиш овде?
Јесам ли цветак ил' усне сладе?
Преко потока хајд' у луг одмах
На љубичицу, јаглику, сасу;
На њих налетај па пиј до воље
Озбиљно кажем: одмах се чисти,
Јер знаш већ добро о немилости:
Баба те Жбунка омрану много, —
Црквене свеће од твог су воска.
Разумеш ли ме? Та шта то значи? —
Хеј Баба-Жбункии димњаче стари,
Дај мало дима, подухни њиме:
Отерај напаст! Духни хеј-хоја!
Духни хеј-хоја! Подухни хоја!...
Марш! (пчела одлети) Једна једном!

(Раутенделајн чешља се мирно неколико тренутака, за тим се нагну над бунар и виче)

Хеј Никелмане!...

Гле, не чује ме. — Хајд' своју песму:

Ја не знам откуд дођох то,
И не знам куд ћу ја?
Да ли сам, ах, вилин род,
Да л' ми племе сја?
Ал' дивно ово цвеће
Што миљем груди снажи,
Да л' ико питат' слеће
И род његов тражи?
Али често жџд ми се буди:
Ја свој род бедна тражим
Да тугу блажим.
Питању том знан ми је лек,
Јер ево дивна ја рајски
Живим нек!

(поновно виче у бунар)

Хеј Никелмане! Изази, старче.
Сад по шингарке отиде баба.
Тешко ми самој. Дај причај штогод
Мени за љубав. А ја ћу за то
Створит' се к'ном, па ноћ кад падне,
Донећу поклон какав ти волиш:
Црнога петла. — Иде? — Хеј, старче!
Клокоће вода, већ се мехура;
А груне л', само разбиће са свим
Зрцало течно у ком одавде
Огледам срећна весело лице.

(Посматра свој лин у бунару)

Лепојко мала, добар дан желим.
Како се зовеш?... Раутенделајн?
Велиш: да, ја сам Раутенделајн.
Ама шта велиш? Што ти прст прети
Тим близанцима грудним? Та види:
Да л' сам ко Фреја? Није л' ми коса
Од поноситих сунчаних зрака?
Погледај како блеште у води
Златни ми власи — ко руј сунчани. —
Ко пламен-мрежу шириш их туна
Ко да си пошла у лов на рибе.
Нај камен, лудо! Лов ти је свршен
И блѣсак с њиме! Ја — иста ко пре!
Та Никелмане, хеј забављај ме!
Иде!

(Никелман се појављује из бунара до испод преију)

Ха, ха, ха! Леп, боме, ниси!
Кожа се јежи када те зовнем,
А кад се јавиш... бр, још је горе!

Никелман

(водени старац. У коси му треса; с њега капље вода; уздише дубоко као морски пас. Трепће очима, док се не навикне на дневну светлост)

Брекекекекекс!

Раутенделајн

Јест, брекекекекекс!

Пролеће мири, па ми те чуди?
То зна у зиду већ сваки гуштер,
Кртица, шева, пастрмка, мишић,
Уш, видра, мува, миш воден, сламка,
Кобац у зраку и зец у трави —
А ти још не знаш! За што?

Никелман (дува срдито)

Брекекекс!

Раутенделајн

Да л' видиш, чујеш? Или си спав'о?

Никелман

Брекекекс! Немој пропаша бити!
Да ли разумеш, ти, крекетајко!
Прави си кворакс, кворакс, квак, квак, квак!

Раутенделајн

Ако будеш зао тако,
Заиграћу коло лако;
А друштва ће бити сила,
Јер сам лепа, млада, мила!

(савиче)

Ај хај! Јухаила! Млада, мила!

Шумски фаун (још се не види)
Ијухајлаха!

Раутенделајн
Ходи на игру!

Шумски фаун
(козогог, с јарећом бравом, рогат шумски дух излази на ангаду
смешно поднавујући)

Кад игру не знам а ја ћу скоком!
Најбржи јарац не зна овако.
Није л' по вољи (похотљиво) и друкче знадем!
Хајд' са мном само, хајд' у луг, мила.
Знам тамо стару и шупљу йву
Где се још не чу кукурек петлов,
Нит' икад јоште протече вода.
Чаробну фрулу справићу теби, —
Свак по њој игра!...

Раутенделајн
(божи од Фауна)

Зар ја, с тобом ја?

(подругљиво)

Козогоги, чупогоги,
Не знају те јоште многи!
Хајд' чунавој жени својој,
Мене мани судби мојој. —
О чистуници зар ти снујеш,
Воњо козја? Даље, чујеш!
Хајде кози, рђо знана,
Што се јари сваког дана,
А недељом све по троје —
Од прљаве багре твоје!
Ха, ха!

(у веселом смењу одлази у ноћу)

Никелман

Брекекекс! Ко дивљи бумбар!
Неће л' те муња!

Шумски фаун

(после узалудног покушаја да је ухвати, застане)

А жесток мамац!

(Изаади вратку луку и пуца је, па је онда пали жижицом коју је
уврсао о своју потковицу)

ПАУЗА

Никелман

А како код вас на дому?

Шумски фаун

Свашта!

Угодно, топло, код вас је онде;
Ал' код нас гдје ветрина хуји;
Облака грдних већ преко мере,
А лију, лију — не умем рећи —
Као из кабла. Баш безобразлук!

Никелман

Иначе — ништа?

Шумски фаун

Нешто сам љут!

Јуче ренушца једох први пут.
Данас пре подне у шетњу поћох;
Те се ван куће малчице проћох;
И све по стењу, уморан боме,
Стигох до шуме. Ал' каква чуда!
Грабљивци они и ту, ко свуда,

Копају земљу и камен ломе!
Ништа ми више не зледи рану
Него кад цркве зидати стану,
Најгоре: звоно кад на њу ставе!

Никелман

Јест, а кад лебац са кимом праве?

Шумски фаун

А шта помаже вајкат' се само?
Трепет' се мора — то добро знамо. —
— Уз понор сами нова је зграда,
Вити јој торон високо стиже,
А крст на њему холо се диже.
Да брз не бејаш, било би јада
Јер већ би оно
Проклето звоно
Брујало сада
И громко било —
Да им га није језеро скрило!
Ех до ђавола, сит се насмејаш!
У густој трани сакривен бејаш;
На боров пањић наслоњен лако,
Кисељак жваћућ' посматрах тако
Црквицу нову. Жваћем и гледам,
Ал' срцу своје на вољу не дам.
Ћутим! — Ал' таде
Црвен лептирак преда ме паде.
Трепти и цепти, крилаца му више
Ко калужницу да модру сише.
Ја га тад зовнух, а он се створи
На руци мојој и скупи крила.
Погледах боље: елфа је била. —
Прича и збори:
Како се доле у барској води
Жабеће племе шири и плоди,
И како све то несрећи води!
И још по штошта, све слично томе,
Док најзад у плач не бризну боме.
А ја је теших што знадох боље,
Те она поче већ добре воље:
„Уз пуцањ бича, уз „хајс“ и „хола!“
„Извлаче амо нешто из дола;
„Гвоздено буре, да вечно траје,
„Ил' — не знам шта је!
„И гледати га ужас је био;
„Кепечки свет се од страха крио.
„А то ће чудо (ни у сну снити)!
„Горе на торњу црквеном бити;
„Гвоздени тучак лупаће њега
„Да свѣт нам брижни у пропаст бега.“

Премишљах: хм! хм! Има л' том лека?
А елфа паде у траву тада. —
Ја се одвукох до козјег стада
И баш до сита посисах млека.
Три ми вимена бејаху доста —
Тако за мужу капи не оста.
Па поћох тамо куда ће проћи,
Где ће са људма и коњма доћи.
Стрпљења жељах са вољом јаком,
Те крај њих идох стењем, трњаком. —
Осам клусаци муче и туку
Што оно чудо једвице вуку,
Сипљаве, пене и дрхте с ногу!
— Одмор им даше и псовку многу,
Да после опет теглити могу.
— Загледах ово, загледах оно:
Даске још једва што држе звоно!
И тад, по нашки, кад воз већ стиже
Провали ближе —
Моја се снага у помоћ диже
Докопах точак, жбица се сломи,
Терет се наже и напред скоми,
Цимнух још једном и гурнух звоно:
Ко преко главе полете оно

У амбис тај!
Хај, хај!
Тони!
А оно звони,
Звони и скаче,
Од стене к стени лети, одскаче
Са јеком, звоком
Громким одјеком...
Ал' плъсну вода, — нестале свега
Нека га у њој, ту је за њега!

(Док је Шумски Фаун говорио, почело се већ смрљавати. Више пута, при завршетку његова причања, чују се из шуме слаби званици за помоћ. Долази Хајрих који клонуо и болан иде према колиби. Шумски Фаун склони се у шуму а Навелман у бунар)

Хајрих

(Има око тридесет година. Звониливан. Лице му бледо и тужно)

О добри људи! Чујте! Отвор'те!
Залутао сам! Помоћ! Пострадах!
У помоћ! Јаох! Не мо...гу — ви.. ше...!

(Онеочењено пада у траву крај колибе)

(Пурпурни низ облака пад брљима. Сунце је зашло. Дуба
свежи ноћни ветар)

Стара Витихен

(са кориом на леђима, храмљући, долази из шуме. Њено је
лице више мушко него ам женско. Брада јој мањом обрасла)

Рутандла, ходи! Помози носит'!
Ја набрах доста. Рутандла, ходи!
Већ немам снаге. — Где је та цура?

(Окреће се за спленим мишем који пролети)

Хеј, слепчо мишји! слушај што кажем!
Хране ћеш наћи још доста. Чуј ме.
Слети на наше кућно прозорче,
Па реци цури да одмах дође.
Непогоде ће бити!

(Претећи према небу на којем седи)

Е, хеј, хеј!

Не лудуј само! Придржи јарад
Јоште у тору! Не сјевај лудо
Риђавом брадом!.. Хеј ти, Рутандла!

(вичући неверицу која претрчи преко стазе)

Да ли би жира? — Даћу га теби,
Ако ми сада (а за што не би?)
Скочиш до стана и јавиш само
Да ми Рутандла пожуре амо.

(Спотане се о Хајриха)

Ко је то туна? Ко лежи? Хеј ти!
Та одговарај: одкуда овде?
Хеј, море, чујеш? — Ал' ко ће знати:
Можда је мртав?... Рутандла! — Крјсно!
Већ и без овог за врат ме стегли
Судац и парох; још ово само!
Ко да сам песето — тако ме гоне!
А сад још треба и леш да нађу,
Па да се одмах одавде селим,
Јер ће ми кућу спалити! Хеј ти!..
Не чује.

(Раутенделајн излази из колибе и ушито гледа)

Где си? Погледај само;
Имамо госта — и јоште каквог!
Донеси један нарамак сена —
Одар му спреми.

Раутенделајн

Зар у кући?

Витихен

Хајд!

Што ће нам ово чудо у кући? —

(Уђе у колибу)

(Раутенделајн се враћа, пошто је за један тренутак ушља у стан, са
парамком сена)

Хајрих

О где сам, реци, добра девојко?

Раутенделајн

Тхе, у планини!

Хајрих

Да, у планини.

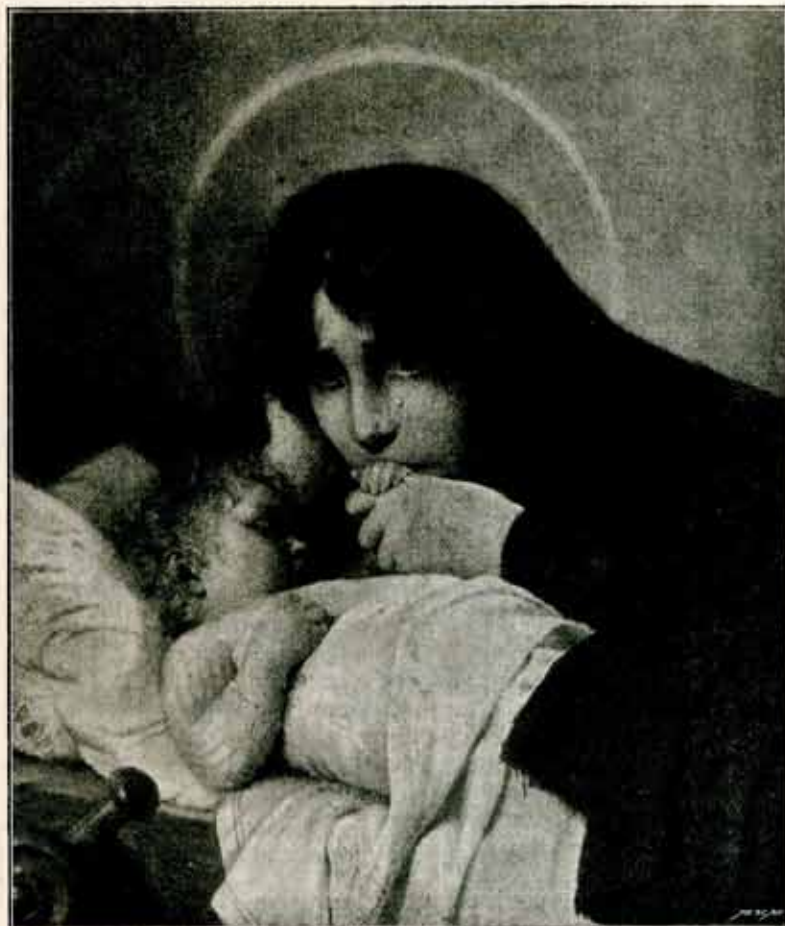
А како реци дођох овамо?

Раутенделајн

Ни ја ти, странче, не унем рећи.
Али се не мој бринути о том.
Прислони главу на ово сено
И маховину — мира ти треба.

Хајрих

Да, мира треба; ти прано велиш.

Х. БАУЛБАХ

А душу ће твоју мач пробости

Ал', дете моје, мир је далеко!

(помирно)

Ја бих да знадем, шта ми је било?

Раутенделајн

Откуд ћу знати?

Хајрих

Мени је... мислим...

Мени се чини: још вазда сањам.
Доиста сањам!

Раутенделајн

Ево ти млека.

Још немаш моћи, па мораш пити.

Хајрих (журно)

Јест, пити... пити! Дај, шта је да је!
(пије из суди коју му она привржава)

Раутенделајн (док он пије)

Мени се чини: ниси планинац;
Ко да си малић отуд из доље,
Па си се пентр'о, ко онај ловац,
Што је ту скоро гонио дивљач
Али се сурв'о и тако умро.
Тек он је ипак друкчији био,
Не ко ти што си!

Хајнрих

(посматра Раутенделајну, пошто је испио млеко, удивљено и екстатично)

О збори, збори!
Пиће ти — сласт је; говор — још више!
(поново млеко и мучи се)
Друкчији човек, од боље врсте!
Падају и ти!... О збори, чедо!

Раутенделајн

Залуд што причам! Боље да одем
С извора свеже воде донети,
Да прах и крв ти сперем.

Хајнрих

О, немој!
(држи је чврсто за руку; она стоји нерешљиво)
Гледај ме јоште тим глђдом чудним.
У оку твоме сав свет се види:
Небо, планине, облаци лаки.
Из ока твога свет опет м'ами!
Остани, чедо!

Раутенделајн (помирно)

Остаћу, добро!
Ал' само...

Хајнрих

(грозничаво и молећи)
Остани са мном! Не иди никуд,
Не слугиш, не знаш, шта си ти мени!
Не буди мртвог. Јер знаш ли, чедо,
Осећам... О не! збори, јер глас ти,
Богом одарен небеским звуком,
Слушаћу само. Али ти ћутиш!
Не гучеш, ето... Јест, ја се сурвах,
Ко што ти рекох. Ал' не знам како:
Да л' се под мноме оброни стаза,
Беше ли случај ил' моја воља?
Тек — ја се сурвах! А за мном осу:
Ситна прашина, трње, камење.

(грозничавије)

Ја држ' за трешњу, знаш, то је била
Дивљуша трешња: у оном стењу
Беше порасла. Ал' стабло прште!
У десној руци са грањем цветним,
С ког су ружичне летеле лиске,
Падах у бездан — и у њој умрех.
И још сам мртав! Је л' да сам, реци!
И васкрснути нико ме неће!

Раутенделајн (непоуздано)

Мени се чини, ти јоште живиш!

Хајнрих

Сад знам, дабоме! Пре нисам знао:
Да је живот смрт, а смрт да је живот!
(опет у заносу)
Падох! Жив падох! И звоно паде.
И ја и оно. Да ли ја први
А оно за мном? Ил' обрнуто?
Ко ће то знати? То нико не зна!
И да се дозна: шта ме се тиче?
Више не живим, мртав сам ето!

(благо)

Стој! Још ми рука ко млеко ј' бела
Ал' грдно тешка... Једва је дижем. —
Мека ти коса пала је по њој
Ко мелем прави... како си мила!
Стој! Рука моја још није грешна,
А ти си света. Знам те. Ал' откуд?
Ја теби служих; хтедох да глас ти
Дам звоновини, да га са сјајем
Празничког дана спојим и венчам.
Али тај ремек никад не створих!
Па плачем сузе кржаве...

Раутенделајн

Плачеш?
Ја не разумем: шта су то сузе?

Хајнрих

(напреже свом снагом да се подигне)

Помози, мила, да се подигнем!
(она га придржава).
Како си добра! Спаси ме земље,
За коју судба, ко за крст тешки,
Прикова мене. Спаси! Ти можеш.
А овде, с чела, ручицом нежном
Скини ми овај трнови венац —
Боде ми чело!... Ја нећу круну!
Љубави само! Љубави!

(Раутенделајн му помогне да у пола седне. Изнемогао)

Хвала!

(нежно и као у заносу)

Овде је дивно! Чуј чудни шумор!
Где како јеле рукама клате,
Ал' загонетно. Где како главом
Свечано м'ашу. Бајка, да, бајка
Веје кроз шуму и тајно шапће.
Потреса лишће, пева по трави,
Па опружена, где, као магла
Сна бела, стиже... даје ми руке,
А белим прстом пружа на мене!
Стиже ми! Такну... ухо... и језик...
Очи... Сад оде! Ал' ти си овде.
Та ти си бајка. Љуби ме, бајко.

(падне онесвешћен)

Раутенделајн (за себе)

Говориш чудно; ја не разумем!
(брзо се реши и покуша да оде)
Почивај, спавај!

Хајнрих (у сну)

Љуби ме, бајко!

Раутенделајн

(изненада се, застане, загледа се у њега. Смрачило се. У један мах
повише брзо и уплашено)

Баба!

Витихен

(не излази; виче из колибе)
Девојко!

Раутенделајн

Изађи амо!

Витихен

Ти оди амо: ватру наложи!

Раутенделајн

Баба!

Витихен (као пре)

Та чујеш, одмах овамо!
Хоћу да козу храним и музем.

Раутенделајн

Баба! Помози! Умире! Баба!

Витихен

(излази из црпг од колибе; лавом руком носи водрицу с млеком; зово мацу)

Мац, мацо!

(С плазијом на Хајриха)

Биће што мора бити!

Човек је да мрѐ, друкчије није.

Па шта сад можеш? Остан' се тога!...

Мац, мацо! Мац, мацо! Ево ти млека.

Ал' где је маца?

Хеја, хеја, хеј патуљци,

Ево млека, човечуљци!

Хеја, хеја, хеј женице,

Ево хлеба, раженице;

Да се једе, да се пије —

Ни у кнеза боље није!

(Око доветак смешних шумених патуљака и патуљца, плетећи се, журно долазе из шуме и сагто се на водрицу)

Где само луде!

Та мир нек буде!

Комад је цео:

Сваком по део! —

Ал' ко то вришти,

Дере се, пишти?

Гледај ти злоће!

Шта хоће? —

...Сад је већ доста!

Ништа не оста.

И увек свађа. Од једа нући!

Сад — хајде кући!

(Шумени патуљци и патуљце одлазе у шуму као што су и дошли. — Месец је изашао. На стени више колибе појављује се Шумски Фаун; руно је као шкољу мотнуо на уста и виче у помоћ, али као одјек)

Шумски фаун

Помоћ! У помоћ!

Витихен

Шта је?

Јлас (далеко из шуме)

Хајриче!

Шумски фаун (као мало про)

Помоћ! У помоћ!

Витихен

Што брђане лудиш тако?

Зар је њима, мислиш, лако?

Лајеш, мумлаш, урлаш свуда;

Пси се плаше од тог чуда.

И раднике с пута сводиш,

У вратолом да их водиш.

Шумски фаун

Пази на своје, пази на себе:

Фини ће гости доћи до тебе! —

Шта има гуска на перју своме?

Санун и брицу — страх лицу моме!

Шта, уз то, има на глави својој?

Учу с перчином — страх деци мојој!

А с њим и попа (јер поп је свуда),

Као што видиш: три красна чуда!

Јлас (ближе него ли мало пре)

Хајриче!

Шумски фаун (као про)

Помоћ!

Витихен

Гледај ти хуље!

Сад учитеља на врат ми трпа,

А с њим и попа!

(Стегнутом песницом прети Шумском Фауну).

А, чекај само!

Платићеш за то! Све ћу комарце

Са обадима послати на те!

Нека се чешеш и дуго памтиш!

Шумски фаун (заурадо, олазачи)

Ево их!

(Одо)

Витихен

Нека! — Шта ме се тиче?

(Раутенделајн, која још вада стоји занета Хајрихом и боловима његовим)

Хајде у кућу, па светлост гаси

И спавај!

Раутенделајн

(мрачно, с упорством)

Нећу!

Витихен

Не ћеш?

Раутенделајн

Не, бабо!

Витихен

А за што не?

Раутенделајн

Однеће ми га!

Витихен

Па?

Раутенделајн

Ја то не ћу.

Витихен

О, дете, дете! Хајд'!

Остави њега, нек лежи туна.

Нек с њиме раде што их је воља:

Мртви са мртвим! Мора умрети.

Па нека умре. Боље за њега!

Живот га мучи. Где, ал' му срце

Кида и дави!

Хајрих (у заносу)

Сунце се гаси!

Витихен

А није никад видео сунца.

Ти хајде са мном, а он нек лежи!

(улази у колибу)

Раутенделајн

(остано сама, олушчује. Чује се опет „Хајриче! Хајриче!“ Број отише једну светну грну и повлачи по земљи круг око Хајриха, певајући:)

Чиним сада свети дуг:

Чаробнички вијем круг

Ко што моја баба зна.

Нек ти, странче, срећа сја;

Вечно буди свој и мој

И безбрижно увек стој,

Нико не сме на мој рад

Био старац то ил' млад.

(повлачи се у кућу)

Парох
Ја светлост видим!

Учитељ
И ја.

Парох
Ал' где смо?

Берберин
А бог ће знати! И опет виче:
„У помоћ! Помоћ!“

Парох
То ливац зоне.

Учитељ
Не чујем ништа.

Берберин
Долази озго!

Учитељ
Јест, кад би човек падао к небу!
Ал' човек, биће, друкчије пада:
С брда у дољу, не с доље брду. —
Не био ко сам, ал' он је барем
Педесетхвати још ниже пао.

Берберин
Ех до ђавола! Чујете л' опет?
Ако то није Хајриков узвик
И Палац-Тому бријаћу од сад
И сваком рећи да нисам брица!
Чуј! опет зоне.

Учитељ
Откуд?

Парох
Ал' где смо?
Господо, прво реците, где смо?
Изгребох лице, а уз то јоште
Једва се држим! Ноге ме боле....
Ја нећу даље! —

Глас Шумског фауна
Помоћ!

Парох
И опет!

Берберин
Са свим је близу: десет корака!

Парох
(уморен, седне)
Ко да сам био под точковима!
Не могу даље. У име Божје
Остаћу овде. Можете тући
И пребити ме: никуд, ни с места!
Не могу више. — Данас нам празник,
А где свршетка! — О вољо Божја!
И ко би рек'о? Оде и звоно,
Побожног ливца најлепше дело!...
Неиследиме су Творчеве стазе,
А како дивне!

Берберин
Господин-попо!
Хтедoste знати: где смо то сада?
А ја вас ево преклињем Богом:
Бежите одмах! Ја бих пре ост'о
У гнезду осја, го, целе ноћи
Него ли овде! Ово је, јаох,
Сребрна Стрмен, а од ње само

На сто корака дом Баба-Жбунке!
Ђаво је оди'о! — Беж'мо одавде!

Парох
Не могу никуд!

Учитељ
Хајдемо, хајд'мо!
Звиждуци чудни онде су чести.
Ја се не бојим врацбина каквих,
Ал' горег места нема од овог.
За коцкаре је, лопове, хуле
Као у рају. Знају га свугде
Због убијстава и честе пљачке,
И Небојша би на овом месту
Познао силу правога страха.

Берберин
Ви знате шта је једанпутједан,
Ал' има, боме, и других ствари.
Не бих да знате, господин-учо,
Шта су врацбине! Могла би она
Вештица стара, гадна ко жаба,
Мислећи о злу, да болест пошље,
Те би вам стоку осула кугом;
Не млеко — крв би кравама музли!
У овце би вам ушао метиљ,
А коње би вам напала сипња;
На децу би вам лишаје слала
Ил' разне гукe и чир за чиром!

Учитељ
Та ви бунцате! Ноћ вас занела.
Вештице? — Лудост!... Ал' чујте: јена!
Очима својим угледах њега.

Парох
Кога?

Учитељ
Па њега: Хајриха нашег!

Берберин
Вештичја шала!

Парох
Обмана, привид!

Учитељ
Ако је тачно: два пут два — четир,
А не пет, онда — вештица нема.
— Ено где лежи наш звоноливац,
Ено га, ено, тако ми Спаса!
Пазите сад ће с месеца облак.
Пазите само. Ено га, ено!

Парох
Доиста — Хајрих!

Берберин
Јест, звоноливац.
(Сва тројица потрче према Хајриху, али, напавши на чаробни
круг, оденачу од њега)

Парох
А!

Берберин
А!

Учитељ
А!

Раутендерајн
(вида се за један тренутак, како спочи са гране једног дрвета.
Смејући се подругљиво демоници, личејно)

Ха, ха, ха, ха, ха, ха!

ПАУЗА
(поставиће се)

Кочина Крајина

од
АЛЕКСЕ С. ЈОВАНОВИЋА

години 1717. принц Евђеније освоји Београд. Идуће године, на основу пожаревачког уговора, Аустрија поседне Србију у следећим границама:

- Од хрватске стране дуж реке Уне до Саве;
- Савом на Дрину;
- Са Дрине ужицким планинама, кроза Србију поред Мораве до Тимока;
- Дуж Тимока до Дунава;
- Дунавом горе до ердељских граница; отуда
- Реком Моришом до утока реке Тисе; и
- Тисом до Дунава.

У овако омеђеној Србији, аустријска влада уреди земаљске власти и постави пограничне старешине (лађмане и оберлађмане, капетане и оберкапетане). О њиховом броју и размештају на линији према Турцима, има нешто података у старој белешци Спиридона Вујановића, јеромонаха манастира Хопова. Поред обркенезова Вука Црнобарца и Станише Млатишуме Новопазарца, капетана Јевте Витковића Ваљевца и Тривуна брата обркенеза Вука, и осталих српских војвода „страшних Турком на Крајини“, помиње се у белешци и *„Коста Капетан родом цинцар. Параћину креика стража од Ниша. На Рашави погибе.“*

На црквено-народном сабору у фебруару 1726. год., међу посланицима „от Србије“, помињу се владика ваљевски кир Доситије, Леонтије игуман манастира Враћевшнице, и *„обркапетан Коста от Параћина.“*

На народној молби од 1727. године аустријском императору, за одржање дарованих привилегија, налазимо међу потписницима својеручно име *„Коста Димитријевић обркапетан у Параћину.“*

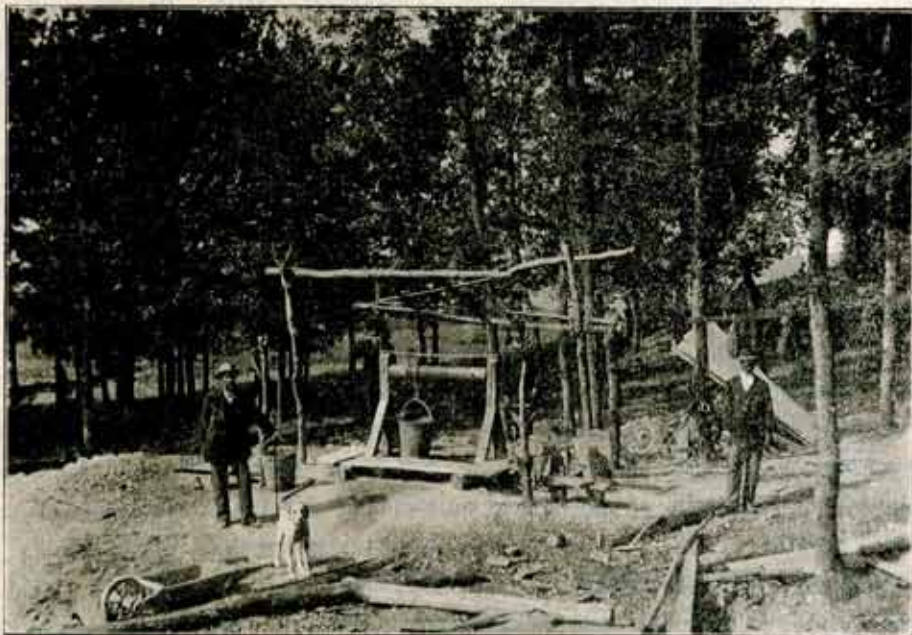
* * *

У 1788. године састане се у Србији нека мала народна скупштина, и закључи да помаже аустријској војсци против Турака. У писменој одлуци буде изјављена жеља да Аустрија и Русија, као тадашње савезнице, настану да Порта преда забораву народни устанак, ако би „по судби војне“ Србија била уступљена Турцима.

Ову одлуку предаду дворовима народни повереници *Коча из села Пањевца трговац на гласу*, поп Ђорђе, и неки Влајко из села Жаркова код Београда. Бата-Лака вели, да је Влајко рекалија из села Никифорова, и у једном наводу даје му презиме „Жарковић“, јамачно по месту становања. Код њега се десно Кара-Ђорђе са дру-

говима, кад је, по договору са капетаном Радичем Петровићем и другим виђенијим Србима, покушано било (26. новембра 1787. године) да се аустријска војска преваром пропусти у београдску тврђаву.

Са овим догађајем народног покрета има везе белешка у хронологији Ст. Шумарског о догађају од 20. јуна 1788. године. Тог дана једна чета српских добровољаца, из команде мајора Михаљевића, нападне Турке београђане код села Железника, потуче њих 40 и заплени 56 коња. Четом су управљали *обрвојвода Петровић* и српски капетани Соколовић Новаковић и *Влајко*. Један добровољачки капетан Петровић најпре је рањен а затим је и погинуо при опсади Београда 1789. године, што нас једнаким презименом упућује на поменутог обрвојводу Петровића.

Рударска истраживања у Србији

* * *

Предњим цитатима повучена је, по времену деловања, јасна разлика између храброг природног Србина *Косте Димитријевића цинцарина из Параћина*, и витешког домородца *Коче из села Пањевца*, чије славно име обележава, јуначким делима, епоху нашег народног учешћа у последњем немачко-турском рату.

Поменуто разлику између имењака потврђују и следећи подаци:

У јулу 1739. године била је крвава битка између аустријске и турске војске на месту „Луноглаву“ у околини Гроцке. Аустријанци претрпе голем пораз. Које рањених које погинулих, ту је страдало 10 генерала и 346 виших и нижих официра. Укупни је губитак износио број 10.358 војника. Раванички летописац приписује овај по-

раз издаји три српска кнеза, које су послали Турци да наведу аустријску војску. У наступању против непријатеља, предначили су и љуто страдали српски добровољци. „Ту у сурдуку паде с коња *Коста обрканстан*, и свега разнесоше коњи на копитама“, вели летописац.

В. С. Караџић, М. Ђ. Милићевић и за њима генерал Коста Протић, бележе да је *Коча из Пањевца* погинуо у 1788. години, и то или после страдања Немаца на Дубави 10. и 11. августа (30. и 31. јула); или неколико дана доцније, кад је пала у турске руке Ветеранска пеџина. Напротив, у ратним догађајима тога времена добро обавештени Бата-Лака узима да се Кочина смрт десила „готово на свршетку турско-аустријског рата.“ Зна се, да је овај рат најпре обустављен примирјем од 15. јула 1790. године у Рајхенбаху, а затим је дефинитивно окончан Свиштовским уговором од 23. јула 1791. године.

Историјски је утврђено, да је Коча из Пањевца са храбрим друговима пострадао негде на Дунаву код данашње варошице Текије спрам Оршаве. О добу овог догађаја, Бата-Лакино мишење потврђују следећи подаци:

— У молби српског народа од 24. августа 1790. године, коју је предао народном сабору у Темешвару наш заслужни архимандрит Стеван Јовановић Трношац, стоји између осталог и ово „зна се, како су многобројну нашу браћу, пре неколико дана око *Пожареваца Турци страшино сатрли*, па та судба очекује и нас и наше породице.“

— На дну поречког острва у Крајини, постоји голем шанац, који је подигао *Коча из Пањевца* са друговима. Ту су се они последњи пут одупирали турској сили, али буду разбијени и пребегну на аустријску страну. Од села Свињице бегали су ка Оршави. *Код Оградина затече их немачко-турски мир*. Аустријанци их предаду Турцима, и они их живе набију на коље. М. Ризнић, који је ово забележио на лицу места по причању паметара, везује догађај за 1802. годину, што је на сваки начин штампарска погрешка, према поменутом уговору мира од јула 1791. године. По овом је саопштењу Аустрија жртвовала Кочу и другове му, из политичког разлога; међутим је у народној успомени тај догађај забележен као издаја аустријског генерала, коју је он платио главом.

— У породици Карађорђевог војводе Живка Шљивића из Текије (по причању његова потомка покојног Петра Селића касационог судије), сачувано је тајно предање о мученичкој смрти једне четице српских устаника, који су побијени код Текије, *на десетак година* пред наш први устанак. Поређани коленачки један до другог, саслушају мирно смртну пресуду, напију се воде редом из ибрика који им је додаван, и затим положе главе под турску сабљу. Њихова вођу набију Турци жива на колац.

По наведеном, дан мученичке смрти нашег јунака Коче из Пањевца ваља тражити у доба између 15. јула и првих дана августа 1790. године.

* * *

Срби су помагали аустријској војсци у оба рата са Французима (1734. и 1792. године), и учествовали су у

биткама по Рајни („обољ-пол Рајне“). У Раваничком летопису има ова белешка „наки у лету 1735. год., по заповести цесаро-краљевског величества, дали помошт Србљи похори, вароши и села, бирманце или-ти регруте, и тамо војевали и имали битку с Французом; и мир утврдише помеђу собоју у лету 1741. године.“

Ратовање је поновљено између истих држава у априлу 1792. године.

После немачко-турског мира 1791. године, Турци почну наново вршити насиља по Србији. Глобили су и мучили људе разним начинима, и срамотили њихове жене и децу. То је натерало народ да пребегава у Срем, Банат, Бачку, Славонију и Хрватску, одакле су врбовани у фрајкоре обрштара Михаљевића, Кнежевића, Брановачког, и обрстлајтнанта Булаја. Од 1792. године више од 10 хиљада српских добровољаца војевало је против Француза толиком храброшћу, да их је после рата врло мало дошло кући.

У априлу 1797. године српски добровољци и граничарске катане ударе четврти пут на село Дирсхајм на Рајни, које су Французи били посели. Добровољци под *Кочом Петровићем* отму на јурини црквену порту, и потуку и заробе преко 400 француза; а граничарске катане многе исеку. Дирсхајм плаве у огњу. Сутра-дан већ су Французи прешли Рајну по оправљеном мосту.]

Ако је цитирана година правилно означена, догађај у Дирсхајму не треба однети на нашег *Кочу из Пањевца*. У противном случају значило би, да је он био жив чак у 1797. години, што није за веровање према наведеним подацима.

* * *

Коста Димитријевић Цинцарин био је саратник обр-кнеза Станише Млатишуме који је рођен 1664. године у Белопаулићима под Острогом. По Вујановићевој белешци, тај је Коста погинуо на *Рашави*. Професор Исидор Стојановић нагађа, да је „Рашава“ наша *Рашка*. Витковић је ненажњом испретуром Стојановићеве напомене, иде даље у погрешци и објашњује, да је „Рашка“ брдо Забучје код Ужица, с десне стране реке Ђетиње. Под „Рашавом“ треба разумети данашњу варош *Оршаву*, на аустро-угарској страни Дунава. У нашим се споменицима она зове *Рашава*, *Ршава* и *Хршава*. На једном документу од 6. фебруара 1726. године потписан је „кнез од Хршаве Радомир.“

По подацима архимандрита И. Руварца, Спиридон је Вујановић рођен у Србији 1751. године, и у 1807. години преписивао је „цјесан о случајном возмущенији Срблов 1804. године.“ Био је дакле савременик догађајима Кочине Крајине и нашег првог устанка. Човек књижеван, он је без сумње исправно бележио историјске прилике својег доба. Његова је белешка о размештају српских војвода на турској граници била у рукама проте Матије Ненадовића 1791. или 1792. године, дакле у добу кад је код Текије, према „Рашави“ или данашњој *Оршави*, оставио јуначку главу *Коча из Пањевца*, а не Коста

Димитријевић Цинцарин из Параћина, коме би у то доба било преко 120 година. Ова околност порађа сумњу, да је напомена о смрти Косте Цинцарина на „Рашави“ можда погрешни додаток доцнијег преписивача Вујановићеве белешке, по месту трагичне смрти јунака Коча из Пањевца. Сумња је у толико основанија, што је у Тироловој „Уранији за 1838. годину“ саопштен један исправнији препис поменутих белешки, који се не слаже у редоставу и појединим речима са преписом Исидора Стојановића, односно проте М. Ненадовића. Нужно је дакле, да се у тачци о смрти Косте Цинцарина на „Рашави“, докаже аутентичност Вујановићеве белешке, извором одакле је употребљена. Дотле остаје у важности моја поставка, да је он погинуо 1739. године на разбојишту код Гроцке а не на *Рашави*.

Бата-Лака вели, да је Кочи из Пањевца било име „Корун“. По белешци професора Јосифа Весенића, о немачкој крајини 1787. године, подигао је народ на Турке *Јован Кочо из Пањевца*, који је приложио манастиру Каленићу звоно, што је доцније изгорело у Прерадовцу¹⁾. Веселићева напомена заслужује озбиљнију оцену, јер доводи у питање Кочино национално порекло.

У Кочиној је породици одржана традиција, да му је било право презиме „Анђелковић“ а не *Петровић* или

Димитријевић, како се обично узима. Према овој поставци, презиме „Петровић“ могло је да постане пометњом, као успомена на јуначка дела оног капетана Петровића, који је погинуо при опсади Београда; или на Кочу Петровића, који је ратовао са Французима. Презиме „Димитријевић“ у том случају имало би погрешан извор у аустријским војним релацијама, које су затим из војних листова пренесене и у Вурцбахов речник. Отуда се налази у догађајима Кочине Крајине име *Demeter Cotscha* или *Kocsa Demeter*.

По карактеристици М. М. Вукићевића, Коча је из Пањевца био средњег стаса, плаве косе и бркова, нежењен. Напротив, по ранијим податцима Јована Мишковића, он је био човек висок, црне масти и очију, великог носа, црних густих обрва и *ожењен*. Као газда и свињареки трговац, оставио је Србију са браћом, и настанио се у Ковину. Жени, која није хтела за њим, дозволио је преудају. У 1853. години, причао је неким Пањевчанима човек из Ковина, да му је Коча био стриц, описујући положај Кочине куће и имања у Пањевцу, с тим да се Кочино покућанство налази законано у кућем бунару.¹⁾

И ова разлика у физиогномији, изазива сумњу о погрешној замени једног Коче другим.

Препелица

(Из збирке „Успомене из младости и живота“)

— И. С. ТУРГЕНЬЕВ —

Када ми се догодило ово о чему ћу вам сад причати било ми је десет година.

Било је лето. Тада сам живео с оцем на пољском имању у јужној Русији. Око имања на неколико врста пружала се степ. Ни шуме ни реке није било у близини; плитке јаруге, обрасле жбуњем, као дуге, зелене змије секле су овде онде равну степену. Поточићи влажили су њихова дна; понегде, под каквом стрмином видели би се изворчићи са вodom као суза чистом; к њима су водиле утапкане стазице, а поред воде, по меком блату, укрштали су се трагови тица и ситног звериња. И њима је добра вода потребна као и људима.

Отац ми је био страстан ловац, и кадгод не би имао посла у домаћинству — а ако је још лепо време — узимао би пушку, вешао ловачку торбу, звао свога старог Трезора и ишао у лов на јаребице и препелице. На зечеве није ишао, јер их је остављао царским ловцима, које је величао као „брзак“. Другог лова није ни било у нас, само што су с јесени долетале шумске шљуке. Али је било много препелица и јаребица, нарочито јаребица.

По ивицама јаруга вазда се налазило улежаних кружића у сухој прабини, местанца на којима су биле. Трезор би одмах застао, при чему би му реп дрхтао а кожа му се набирала на њушци; очево би лице побледело — и веома би пажљиво подизао орозе.

И мене је често водио са собом... а то је било огромно моје задовољство. Утезао сам панталоне и преко њих навлачио доколенице, метао боцу на раме — и замишљао да сам и ја ловац! Лије зној с мене, ситни шљунак увлачи ми се у обућу, али нисам осећао умора, нити сам од оца изостајао. Кад год би се заорио пуцањ, кадгод би пала птица, увек сам подскакивао на чак и

¹⁾ Гласник Ученог Друштва кн. 48. страна 155. и 156.

узвикивао, — тако сам се радовао. Рањена птица отимала би се и леиришала крилима било у трави било у зубима Трезоровим, — са ње тече крв, а ја се ипак радујем и не осећам никакве жалости. Шта све не бих дао, кад бих и сам смео пуцати и убијати јаребице и препелице. Али отац ми је говорио, да пре своје двадесете године не ћу добити пушку, а и када је добијем, биће једноцевка и смећу пуцати само на шеве. Ових шева било је силенство у нашем крају; о сунчаним данима читаве десетине виле би се према јасном небу и подизале се све више и више звонећи својим јасним гласом као звонцад каква. Гледао сам их као свој будући плен и циљао у њих палицом што ми је о рамену била место пушке. Било је веома лако гађати их, када оно на два три аршина од земље застану у ваздуху и трепте, пре него што се шмугну у траву. Понекад, далеко у пољу, из стрике или поврћа стрче дронље; ех, мислио сам, да ми је тако што убити, па ма после и не живео више! Показивао сам их оцу, али ми је он увек говорио, да је дронља веома опрезна птица и близу не пушта човека. Ипак је покушао једном да јој се приближи, мислећи да је рањена и да је за то заостала од свог јата. Нареди Трезору да иде за њим, а ја да останем где сам био; напуни пушку сачмом, још се једном окрете Трезору, припрети му прстом и шапатом командова: „Ариер! ариер!“, па се погну што више може и пође, али не право дронљи већ у страну. Трезор, и ако се није погнуо, ступао је за дивно чудо пажљиво: у раскорак, — а реп подвину и зубма стегао доњу губицу. Ја не отрпех, већ, скоро пузећи, пођох за оцем и Трезором. Па ипак, дронља нам не допусти да јој приђемо ни на триста корака; прво потрча, затим замахну крилима и полете. Отац опали и само погледа за њом.... Трезор истрча напред, па и он само погледа. Погледах и ја... па ми беше криво, тако криво!.. Зашто није још врло мало причекала! Сачма би је несумњиво погодила!

Једног дана опет пођем с оцем у лов, баш некако пред Петров-дан. У то су време јаребице још врло младе, те их отац не хтеде ловити, већ пође у растову ситно-горицу, поред ражних усева, где је увек било препелица. Место је било незгодно за косидбу — те је трава дуго остајала нетакнута. И цвећа је било много: граорнице, детелине, звончића, поменка и каравиља. — Кадгод сам туда пролазио са сестром или са собарицом, увек сам га брао по читав нарамак; али то нисам радио кад сам ишао с оцем, јер сам веровао да је такав посао ловца недостојан.

Трезор у један мах застаде; отац викну „држ!“ а испод самог Трезорова носа искочи препелица и полете. Само, летела је некако врло чудновато: заносила се и поводила, вртела и падала на земљу — као да је била рањена или као да јој крило беше подломљено. Трезор свом брзином потрча за њом. Он то иначе није радио, кадгод тица лети као што треба. Отац није могао пуцати, јер се бојао да сачма не погоди и пса. У један мах видим: Трезор потрча још брже и — цан! Ухвати пре-

пелицу, па је донесе и даде оцу. Отац је узде и метну себи на длан, трбушчићем горе. — Ја притрчах.

— Шта је то, рекох: зар је била рањена?

— Не, одговори ми отац; није била рањена, али јој је гнездо са младунцима, јамачно, овде негде у близини, па се учинила као рањена, како би нас помислио да ће је лако ухватити.

— А за што она тако ради? упитах.

— Да одведе пса од својих малишана. После би она лепо полетала. Само овог пута није добро срачунала; и сувише се претварала, па је Трезор ухватио.

— Зар није била рањена? упитах ја опет.

— Не... али не ће остати жива... Дохватио је Трезор зубима.

Приђох ближе препелици. Лежала је непокретно на очеву длану, оборила главу и гледа ме искоса својим црним очима. И стадох је тако жалити! Учинило ми се, гледа ме и мисли: „Зашто морам умрети? За што? Испунила сам дуг свој; хтела сам спасти своје мале, одвести пса даље, — и ето пронадох! Јадна и жалосна ја! То је неправда! Неправда!“

— Папа! рекох. Можда не ће умрети... Ту хтедох погладити препелицу по глави, али ми отац рече:

— Не! Ево види: сад ће испружити ноге, сва ће задрхтати, и затвориће јој се очи.

Тако је и било. Чим јој се очи затворише, — ја заплаках.

— Шта ти је? упита отац и насмеја се.

— Жао ми је! одговорих. Испунила је свој дуг, па је опет убише! То је неправда!

— Хтела је обманути, одговори ми отац. Али јој Трезор није дао.

„Гадни Трезор!“ помислих у себи. Па и сам отац није ми овог пута изгледао добар. „Хтела обманути“? То је љубав према деци, а не обмана. Ако јој је наређено да се претвара и да тако чува децу своју, — онда није требало да је Трезор ухвати.

Отац као да хтеде спустити препелицу у ловачку торбу, али ја је измолих у њега, положих је пажљиво на оба своја длана и задахнух је... не би ли се пробудила. Али се она и не покрете.

— Узалуд, брајко, рече отац. Не ћеш је ускренути. Глава јој се заноси.

Полако је ухватио за кљунић; али тек што уклонио руку — глава јој опет клону.

— Ти је жалиш? упита ме отац.

— А ко ће њене мале хранити? упитах ја.

Отац ме пажљиво погледа.

— Не брини се, вели: мужак, отац њихов, исхра- ниће их. Причекај само, додаде: ено Трезор опет стао... Да није гнездо? Гнездо је, гнездо.

И доиста, у трави, на два корака од Трезорове пушке, као припивени, једно уз друго леже четири ти- чића; приљубили се једно другом, испружили вратиће — и сви тако брзо, у један мах дишу... као да дрхте! Већ

добиају перје; ситног још немају — само им репићи још врло кратки.

— Папа! Папа! узвикнух благим, загушеним гласом: одзови Трезора! Он ће их још убити!

Отац викну Трезора, и отишав мало у страну, седе под жбун да доручкује. Извади чисти рубац и метну на њега препелицу. „Погледајте сирочићи, оно је мати ваша! Она се жртвовала вас ради!“ Птичићи, као и пређе, дишу брзо свим телом. Затим приступих оцу.

— Хоћеш да ми поклониш ту препелицу? упитах га.

— Узми је. Али шта ћеш с њом?

— Хоћу да је сахраним!

— Да је сахраниш?!

— Да, поред њезина гнезда. Дај ми свој нож: хоћу да јој ископам гроб.

Отац се зачуди.

— Да јој деца на гроб долазе? упита ме.

— Не, одговорих му. Него тако... Хтео бих. Ту ће добро лежати, поред свога гнезда.

Отац ништа не рече и даде ми нож. Ја одмах ископах јамицу, пољубих препелицу у груди, положих је у гроб, и засух земљом. Онда тим истим ножем одсекох две гранчице, скидох им кору, укретих, завезах сламчицом и забодох у гроб.

Врзо после тога оддох с оцем даље, али сам се још дуго окретао. Крст је био бео и видео се из далека.

Ноћу ми се уснило као да сам на небу, и шта? На једном облачку моја препелица, а сва бела као и онај крстић. На глави јој златни венчић, биће ваљда награда што је страдала за децу своју.

После пет дана био сам с оцем на оном истом месту. Гроб сам нашао по крсту који је био већ пожутео и још се држао. Гнездо је било пусто, од тичића ни трага ни гласа. Отац ме је уверавао, да их је однео њихов отац; — а када је на неколико корака одатле излетео из жбуна мужак препелички — није га хтео гађати... И помислих у себи: „Не! Папа је добар!“ —

Али ево шта је чудновато: од тога дана нестало је моје страсти према лову, и више нисам ни мислио на

оно време када ћу од оца добити пушку. — Па ипак, када сам одрастао, пуцао сам из пушке, али нисам никад био прави ловац. Ево шта ме је одвикуло.

Једном, са неким својим пријатељем, пођем у лов на тетребе. Напљосмо на гнездо са тетребићима. Женка излете, а ми оналисмо и обранисмо је; али она не паде већ одлете заједно са тетребићима. Хтедох поћи за њима, али ми пријатељ рече: „Боље је остати овде и намамити је... сви ће се брзо вратити.“ Пријатељ ми је умео одлично кликтати као што кликћу тетреби. И донеста: прво се

Испирање злата

одазва један младунац, за тим други, а брзо за тим чумо како женка квоца и нежно и из близа. Подигох главу и видех како нам кроз травни сплет хита, хита, а све јој груди кржаве! Дакле, материнско јој срце није могло одолети! И учиних се себи прави злочинац!... Устадох и заплесках шакама. Тетренка одлете а младунци се ућуташе. Пријатељ ми се расрди и изгледаше му да сам полудео... „Ето, поквари цео лов!“

Од тога дана бивало ми је све теже и теже да убијам и проливам крв.

С руског превео Р.

—❧ Листаћи ❧—

(ПЕСМЕ У ПРОЗИ, ПРИЧИЦЕ, ИМПРЕСИЈЕ)

А м а ј л и к ј е

(из туђег ниса)

LXI

Срећан ће бити и срећу стећи
Ко је у стању искрено рећи:
„Хвала животу за дане ове,
„Хвала и смрти кад ме позове.“

LXII

Узалуд је пуко величање
Док мука не дође;
Врлина је тек онда врлина
Кад кроз оглед прође.

LXIII

Задовољство чини душу меком,
А бол чини човека човеком.

LXIV

Врлина се делом краси,
А речи су празни гласи.

LXV

Све можемо другом дати,
Али своју част не дамо;
Част је део душе наше,
А душа је божја само.

LXVI

Ко се туђим падом диже,
Свом је паду све то ближе.

LXVII

Оствареном жељом жеља се не блажи,
Јер што жељу блажи — узалуд се тражи.

LXVIII

„Сваку рану време лечи“!
То би биле дивне речи
Опасности још да није,
Сваког часа сваког дана,
Од незнатних нових рана.

LXIX

Врло је лепо до части стићи,
Али је лепше са чашћу ићи.

LX

Док избраник живи —
Налазиће злобу;
Признање је биљка
Што ниче на гробу.

Превео О.

С а в и с и н е

— Мулатуак —

Високо, високо у ваздуху лебдео је један лентир, уживајући у својој лепоти и слободи и наслађујући се посматрањем онога, што је под њим било.

„Ходите горе, ходите овамо“, изгледало је да довикује својој браћи, која дубоко доле под њим прелетаху са цвета на цвет.

„Хвала ти лепо, али ми сада баш збирамо мед, те ћемо с тога остати овде доле.“

„Ах, када бисте знали, како је то дивно имати око себе тако простран видик! О, ходите, ходите!“

„А има ли и горе цветова, из којих бисмо могли пити мед, који нам је за живот потребан?“

„Одавде се види сваки цвет! Па како је дивно“...

„А имаш ли и меда горе?“

Не, заиста, меда није било горе!

И јадни лентир, који није хтео доле остати, постајаше све уморнији и уморнији...

Ну ипак је покушавао да се одржи на висини, јер је сматрао да је најлепше на свету имати широк видик и што бољи преглед.

Али меда... меда? Не, меда није било.

И он се умори; криоца му се све спорије и спорије кретаху и он се поступно спушташе све ниже, а при том му се и видик све већма сужаваше.

Ипак је још напрезао сву своју снагу....

Не, не помаже, морао се спустити!

„Гле, па ето га“, узвикнуше браћа његова. „А шта смо ти рекли? Ето си ипак дошао да пијеш мед из цвећа, као и ми. То смо у напред знали!“

Тако га поздравеше браћа, радујући се што су имала право, управо, што нису имала потребу за свом оном лепотом тамо горе.

„Па ходи сад и пиј меда“!

А лентир се спушташе све ниже и ниже... Сад је само још хтео... ето само до оног бокора цвећа! Да ли ће стићи до њега....

Више се није спуштао, већ је падао и паде баш поред бокора на друм.

Ту га прегазе један магарац.

Импресарио

— Мулатуак —

Еlegantан господин, са мноштвом златног прстена на рукама, шеташе покрај воде у Амстердаму. У тој је вароши био „ради својих послова“. Какви су то послови били, видећете одмах.

Пред њим је ишла једна жена са својим дететом, које због непажње од једном паде у воду. Мати врисну... скочи за дететом у воду и — спасе га.

Господин то опази, те извади бележник и поче нешто бележити.

„Госпођо, смем ли бити тако слободан да вас замолим за ваше име и адресу?“

„Моје дете, моје дете, спасено ми је дете!“

„Тако је! Али смем ли...“

„Спасено ми је дете“, понављаше непрекидно мати, која није могла појмити, да је човек може ма о чему другом питати, сем о њезину детету.

„С овом се женом не да ништа учинити“, зловолно промрмља љубонитљиви господин. „Хе, драги пријатељу, добићете лепу напојницу, ако ми сутра јавите име и адресу ове госпође.“

Тим се речима обрати господин једноме човеку, код кога је, како изгледа био боље среће, те дознао оно, што је хтео знати, јер се идућег дана пријави код те срећне мајке.

„Госпођо, имао сам част да будем присутан, када...“

„О, зар сте и ви били И ви сте видели? Ја нисам ништа видела, ништа чула, само сам скочила...“

„Да, да, поштована госпођо, и тада сам чуо...“

„Чули..?“

„Да, госпођо, чуо сам ваш...“

„Шта сте чули?“

„Чуо сам ваш крик, госпођо, и с тога сам и дошао, да вам понудим ангажман у своме позоришту.“

Сирота мати!

Тај господин, који се „ради својих послова“ свугде налазио, био је по занимању импресарио, који је тражио нове снаге за своју позорицу. А право му је име:

Публика.

П.

Партија из Дортмунда (сликао К. Ферстер). — Дортмунд је један од најлепших градова у немачкој Вест-фалији, а пређе је био и члан Ханзе. Има око 120.000 становника. Слика коју доносимо у овом броју рађена је тзв. тробојном репродукцијом. Износимо је пред своје читаоце, жалећи искрено што нисмо у стању, због слабог претплатничког одзива, доносити чешће и радове српских уметника у оваквој репродукцији. —

Слепи миш (сликао Фердо Весел). — Поред Маголића приказујемо у овом броју и једног од најдаровитијих и најбољих словеначких сликара, Г. Ферда Весела. Његов „Слепи миш“ обишао је до сада већи број изложба, и свугде је најлепше оцењиван. Најлепша модерна немачка илустрација „Die Kunst“ приказала га је веома ласкаво својим читаоцима, а сада, кад ове редове пишемо, изазива исто такво донадање и у Бечу где још траје „Словеначка Изложба“. Ако ваша омладина оствари замисао о Југословенској Изложби у Београду, имаће Београђани прилике да уживају и у оригиналу ове лепе слике. —

Благовештење (сликао Гвидо Рени). — „А у шести мјесец посла Бог анђела Гаврила у град Галилејски по имену Назарет к дјевојци испрошеној за мужа по имену Јосифа из дома Давидова и рече: радуј се, благодатна! Господ је с тобом, благословена си ти међу женама. А она видјевши га поплаши се од ријечи његове и помисли: какав би ово био поздрав? И рече јој анђео: не бој се, Марија! Јер си наша милост у Бога. И ево zatrudњеш, и родићеш сина, и надјени му име Исус. Он ће бити велики, и назваће се син највишега, и даће му Господ Бог пријесто Давида оца његова; и цароваће у дому Јаковљеву ва вијек, и царству његовом не ће бити краја!“

(Јеванђ. по Луци, гл. I, ст. 26—33.). — Овај став јеванђелски израдио је сликовно и славни италијански сликар Гвидо Рени, а како га је лепо изразио показује и наша репродукција. Оригинална је слика у Риму. —

А душу ће твоју мач пробости! (сликао Х. Каулбах). — Ова слика чувеног немачког сликара, представљена анахронски, износи моменат Матере Божје над Спаситељем. Представљена као да се догађа у нашем друштву, она је и симболична, јер јасно говори свакој матери о невољама у животу кроз које мора проћи и њихов пород. Тежак је живот, јер се његовим невољама нико није отео. —

Из Љубљанске околине (сликао Срећко Маголић). — И ако се из ове слике не види она права, ретка лепота у околини Беле Љубљане, ипак у њој има оне тихе и племените мирноће којом се онако дивно одликује красни словеначки народ. Г. Срећко Маголић словеначки је сликар и ми га сада први пут приказујемо српским читаоцима. „Нова Искра“ биће од сада у могућности да својим читаоцима прикаже и већи број словеначких сликара, те да и на тај начин допринесе оним лепим везама оба братска народа, које су засноване у самој њиховој крви. —

Рударска истраживања у Србији и Испирање злата. Досадашњим неколиким сликама из српског рударског живота и рада додајемо и ове две које саме собом јасно говоре о својим садржајима. За испирање злата напомињемо само, да је овакав начин сасвим примитиван и да је у најновије време замењен најмодернијим машинама што их за ове послове увезоше поједина овлашћена рударска удружења. —

Х Р О Н И К А

РАДИЈУМ

његово развиће и његова будућност
од М. Кири-а.

1896. г. пронашао је Бекерел, да уранијум и уранска једињења пуштају зраке, који аналогно Рентгеновим зрацима утичу на фотографске плоче и дају ваздуху моћ спровођења електрицитета. Они продиру кроз црну хартију и танке металне плоче; а нити рефлектују нити се ломе.

Моја супруга и ја називали смо супстанце које пуштају овакве зраке *радиоактивним супстанцама*, и испитали смо их. Тако смо издвојили *полонијум*, супстанцу која својим радиоактивним особинама личи на визмут и *радијум*, тело сродно баријуму; а *Дебиери* је издвојио још и *актинијум*.

Полонијум, радијум и актинијум пуштају зраке милијон пута интензивније од зрака уранових. Радијум је нов елеменат, који смо ми представили у стању чисте соли. Против радијумових зракова нема апсолутно непрозрачног заклона. Код многобројних тела изазивају ти зраци фосфоресценцију. Дужим дејством радијумових зракова утиче се на фосфоресцирање супстанце; оне су тада мање осетљиве и под утицајем радијума мање се сјаје. Радијумове соли сјаје саме по себи. Може се узети да оне с помоћу Бе-

керелових зракова, које испуштају, воде фосфоресцирању. Радијумов хлорид и радијумов бромид соли су које чине светлост интензивнијом. С помоћу њих може та светлост толико ојачати, да се јасно види и на самој сунчаној светлости. Светлост коју дају радијумове соли подсећа на светљење свитаца. Јачина светљења радијумових соли постаје временом слабија, али се ипак не губи никад потпуно. Истовремено постају и соли најпре безбојним, доцније се обоје сиво, жуто или љубичасто.

Радијумове соли дају ваздуху моћ провођења електрицитета. Ако приближимо неколико дециграма радијумове соли напуњеном електроскопу, — одмах се иптражије. Па и кад се електроскоп закљони дебелим, јаким зидом испражије се ипак, и ако лакше. Олово и платина врло јако апсорбују зраке; алуминијум је за њих најпрозрачнији метал, а органска тела апсорбују Бекерелове зраке сразмерно врло мало. Радијумови зраци чине да течне диелектрике, петролски етери, сумпор-угљеник, бензин и течан ваздух могу да спроводе електрицитет.

Радијумове соли нити рефлектују, нити се ломе. Оне чине хетерогену смешу која се дели у три групе, које се по Рутерфорду означају као α зраци, β зраци и γ зраци. Њих можемо лако да разликујемо по њихову држању у јаком магнетском пољу: α зраци савијају са свога правог пута у страну као тзв. каналски зраци у вакуум-цилиндру. β зраци као катодни зраци, а γ зраци остају непромењени као Рентгенови зраци.

Радијумове соли имају даље својство да стално развијају топлоту, што смо *Лаборд* и ја утврдили. То развијање топлоте довољно је јако, да се може и простим огледом показати: метне се једно стакленце са седам дециграма чистог радијум-бромида у један суд, који је заштићен од топлотног зрачења, чији је отвор затворен памуком. У непосредној близини стакленцета намести се живина кугла термометра, која показује температуру околине. У други сасвим сличан суд метне се исто тако стакленце са неактивном супстанцом нпр. баријум-хлорид. Тада показује термометар у првоме суду температуру за три степена већу но у другом суду.

С помоћу *Бунзенова* калориметра за лед може се измерити топлота коју развија радијум. Један грам радијума развија у једном сату око 80 грама калорија, а то је количина топлоте, која је довољна да 80 грама воде загреје за један степен; она је такође довољна да један грам леда истоипи. Изгледа да употребљена радијумова с β при томе остаје у истом стању. Тако стално развијање топлоте није познато ни код једне хемијске реакције.

— Радијумови зраци показују даље различна интересантна физиолошка дејства. Па и кад је радијум затворен у каквој мрачној кутији од јаче хартије или у металном ковчежићу утиче на очи и производи осећање светлости, ако се кутија држи пред затвореним или према слепим очима. Извор те светлости лежи у самоме оку, при чему његови медији под утицајем радијумових зракова почињу да фосфоресцирају.

Радијумови зраци дејствују и на епидермис. Ако се држи стакленце с радијумом на кожи, не осећа се одмах ништа особито. Али 15—20 дана доцније зацрвени се кожа, и, на месту где је лежало стакленце, отвори се раница, а под дужим утицајем радијума развија се рана за чије је лечење потребно више месеци. Дејство радијумових зракова на епидермис слично је дејству Рентгенових зракова. Данас се покушава да се радијумови зраци употребе и за лечење лупуса и рака.

Радијумови зраци утичу и на живчане центре, чиме изазивају укоченост, па и саму смрт. Изгледа да они врло интензивно утичу и на ткиво које је још у развићу.

Друга чудновата појава коју радијум показује јесте *еманација*: ма какво чврсто тело, кад је у близини радијумове соли, добија радијумово својство зрачења, постаје *радиоактивно*. Овај *индуковани радиоактивитет* остаје и на даље, макар то тело и уклонили од радијума, али му та моћ поступно поступно слаби па на послетку се и угаси.

Ради објашњења ових ретких појава, мисли *Руиерфорд*, који их је детаљно испитивао, да радијум развија неку гасовиту радиоактивну супстанцу, која се у простору шири и изазива појаве индукованог радиоактивитета. Ову хипотетичну супстанцу назива он *радијумовом еманацијом*, и мисли да је она примеса гасова што су у близини радијума.

Подобност електроношења, коју добија ваздух под утицајем зракова радиоактивне супстанце, утврдила је бројно, тачним мерењем, госпођа *Кири*.

Сведемо ли све, онда можемо рећи: студија тих тела која садрже уран и тор показала је да је радиоактивитет *својство атома*, које свуда прати сваки атом ова два елемената.

Радиоактивитет каквог једињења у опште је у толико јачи у колико у себи има више радиоактивног метала. Међутим извесне уранске руде, калколит, карнитит, имају јачи радиоактивитет него ли метални уран.

С тога смо се питали, да ли те руде можда немају и какве непознате, јаке радиоактивне супстанце у малим количинама, и покушали смо да изнађемо те хипотетичне супстанце путем хемијске анализе. Успех је увенчао наш труд и наше слутње потврдио. Тако садржи н. пр. једна тона *„Gechblend-e“* само један дециграм радијума, због чега је добивање радијумових соли и тешко и скупо. Једна тона тога минерала даје неколико килограма баријум-бромида с радијумом, одакле се радијум-бромида добија даљим хемијским процесима.

Покојни *Демарсеј* први је употребио спектралну анализу за студију радијумова спектра. Спектрална реакција радијумова исто је онако осетљива као и баријумова; у једној баријумовој соли, која садржи само један десетохилјадити део радијума, може се радијум у спектроскопу распознати. Али ипак даје радиоактивитет још десет хилјада пута осетљивију реакцију. С помоћу обичног добро изолованог електрометра примећује се чак и стотимилонити део радијума у неактивним супстанцама.

Ма да је радијум близак баријуму, ипак о њему нема чак ни трага у обичним баријумовим рудама. Као пратилац баријумов појављује се он само у уранским рудама: факт који је свакако од великог теоријског значаја.

Радијум је тело које стално развија енергију и још у замашним количинама. Изгледа да је ово контрадикција према основном принципу енергије, и предложене су разне хипотезе, да би се противречност избегла. Од њих ћемо само споменути две као нарочите занимљиве.

По једној замишља се радијум као елеменат који је још у развиту. То се развиће мора узети као врло, врло лагано, тако да се још после дуго година неће примећавати никакве измене у стању. Енергија, коју радијум у току једне године развије, не би према овоме ни мало изменила ово тело.

По другој хипотези имају у простору још нека непозната зрачења која наша чула не опажају. Радијум би

био у стању да енергију ових хипотетичних зракова апсорбује и претвори је у радиоактивну енергију.

У осталом обе ове хипотезе не косе се.

На послетку, у најновије доба, изашла су г. г. Рамзеј и Содди један нов важан факт: нашли су да се из радијумове еманације, док она сама нестаје, развија гас хелијум. Изгледа да овде стојимо први пут непосредно пред самим стварањем елемента. Можда радијум и није стабилан хемијски елемент а хелијум је, можда, само продукт његова распадања.

Превео В.

На спавање (Zapfenstreich), драма од Франца Адама Бајерлајна.

Откривен је један нови таленат! То су речи које су се чуле по готову из свију приказа појединих листова на горе речену драму Бајерлајнову. И то баш у врло zgodном, подесном тренутку. Онда када се сви „модерни“ појављују са производима своје музе, како ко, са више или мање среће; онда кад Хауптманову „Rose Berndt“ публика прима са симпатијом више из поштовања према самоме писцу него ли према вредности комада; онда кад Судерман, потпуно лоше среће, пропада са својим „Sturmgeselle Sokrates.“

На оном истом месту, са кога је некада Судерман својом првом драмом „Част“ постао од једном тако славни позоришни аутор, са тог истог места појавила се такође са врло јаким и дугим утиском прва драма новог талента, Франца Бајерлајна. У оба случаја писци не бејашу новаци и непознати; њима је већ претходила репутација младих снага, од којих се много што има и сме очекивати. Са усхићом говорило се тада о Судерманову роману „Брига“, који беше објављен пре његова првог позоришног успеха; о Бајерлајну пак, у току прошле године, беше изазвао оштру полемику његов први роман: „Јена или Седан“. Извесне сличности у оба двојице писца било је и у томе да друштвене односе на свој нарочити начин и према своје нахођењу прокрити кују — оштро и без зазора, без обзира хоће ли се то коме допасти или не; не пропуштајући при томе да са необичном уменишћу употребе оно јак и пуно дејства театрално.

Средина, у којој се креће Бајерлајнова драма, јесте у последње време тако чувени „Мали гарнизон.“ То је можда и био главни узрок оном необичном интересовању позоришне публике; реч је била о драми чији је главни јунак и овога пута један потпоручник, а потпоручници су у последње време нарочито омиљене романске фигуре. (Ја спомињем само сав онај прах што га је подигао Вилзе са својим романом: „Из једног малог гарнизона“). Само што је Бајерлајн дао много више; он је црпао из живота, сликајући његове типове фотографском верношћу; сасма другим тоновима и бојама од оних шематичних фигура те поред све фотографске тачности ми стојимо пред чистом, високом и узвишеном уменишћу.

Тај мали гарнизон, у коме се радња дешава, писац назива Сенхалм. У ескадрону нарочиту пажњу изазива вахтмајстер Фолкхарт, војник од пете до главе, који за

собом броји 33 године војне службе. Он има само једну ћерку, која и сама одраставши у гарнизону носи све знаке и обележја војничкога детета и, као што се старцу са свим логички чини, она такође треба да се уда и да постане ваљана, радна и поштена жена кога војника. Услед тога он јој је и намерио момка, сержана Хелбига, с којим је његова ћерка, Кларица, била тако рећи као заручена све донде, док Хелбиг не оде у јахачку школу у Хановер.

Али судбина нанесе у гарнизон потпоручника Лауфена, младог, веселог коњичког официра, човека који има то тек да постане; још у потпуном развићу; о коме се не може у напред рећи, хоће ли далеко стићи, из разлога, што му недостаје индивидуалитета. Отац Лауфенов спасао је негда у боју живот вахтмајстру Фолкхарту и отуда се да разумети она предузетљивост и љубав старог војника према сину свога спасиоца. Две године су прошле и Хелбиг се враћа из Хановера, заставши Клару на његово велико чудо и упрепашћење потпуно промењену. Даљновид, као и сви заљубљени, он већ слуги недопуштено односе Кларине према потпоручнику Лауфену и његова се слуга у истини и обистињава, и то баш оне вечери, кад стари Фолкхарт даје гозбу у част повратка будућег зета. Рачунајући на веселост и пијанку гостију, Клара се искрада и одлази у стан своје љубавнику Лауфену, да с њим бар још који тренутак проведе срећно и блажено. Мучен и шибан бесном љубомором Хелбиг такође оставља друштво и одлази и сам у стан потпоручнику. Док он куца на вратима, Лауфен једва још има толико времена да Клару сакрије у своју собу за спавање. Преклињући моли сержан свога претпостављенога да Клару врати натраг и да је не преда бруки и срамоти. А кад све то ништа не помаже, он хоће силом да отвори врата, настаје комешање, кроз отпријек врата Хелбиг одишта сагледа Клару, али је дотле већ и Лауфен позвао дежурнога подофицира, коме сержана предаје. Тиме се завршује други акт.

Трећи чин доноси судску процедуру. И ако би се у напред смело претпоставити са колико досаде мора публика чекати, док се такве сухопарне ствари сврше, ипак акт је извршен са крајном уменишћу. Претрес никако не протиче у правој линији, он је занимљив, а заинтересовање је још више подстакнуто, што се оба супарника нечувеном вештином и држањем труде да Клару у саму ствар не умешају. Најзад из исказа неколико сведока, да је она у овоме случају морала играти ма какву улогу, суд позива и њу, и она јавно пред заседањем изјављује, да је Лауфенова милосница.

Последњи чин је потпуно у театралном смислу. Место решења целе ствари, било позитивно или негативно, писац се потрудио за слабу конструкцију свију немогућих конфликата. Лауфен зна да више не може остати у служби; по савету једнога пријатеља он треба да изиђе из војске и Клару узме за жену. Он би то можда и учинио, да ту није онај вечити камен спотицања — сродство и сродничке везе. Та зар није и сама помисао грозна, да је неко од њених теча или ујака — димничар! У овоме разлогу, који се може употребити и у свакој другој драми другог миљеа и лежи сам конфликт према задатку и према средини. Још као већа невероватноћа долази оно изазивање вахтмајстерово младога Лауфена на двобој. У надраженом стању убијство потпоручника од стране Фолкхартове било би и схватљиво и разумљиво, али двобој, не, то је ствар поменутог апсурдитета. Клара долази да и овде реши си-

туацију. Она признаје оцу да сва кривица лежи само на њој, да му се она сама обесила о врат и да он ни у ком случају није крив... На пољу се чује трубни знак: „на спавање!“ и вахтмајстер убија место потпоручника своју рођену кћер.

Као што рекох драму нарочито одликује потпуна и врло брижљиво и прецизно изведена карактеристика. Вајерлајн ни овде није једностран; он — смело би се тврдити — није један од оних који у данашњем немачком официрском кору и у војничким применама гледа само кроз црне наочари. На супрот људима који су у стању да забораве и себе и своју дужност ради своје угодности, он ставља људе чврста карактера, којима је дужност изнад свега, последњи завет; поред сенке, такође и светлости и цела се слика указује у лепшем, пријатнијем колориту. Ја опомињем само на прилику потпоручника Хефена, који Лауфену препоручује да се ожени Кларом; па онда ритмајстера Леденбурга са његовим доброћудним срцем пуним саучешћа. У главноме дакле, тежња за једнакошћу све до последњег чина, потпуно, самоуверено и зналачки. Најзад и сам главни јунак не сме се погледати као бон-виван, Liebmann, који јури за уживањем и кога распиње пожуда и сладострашће, — не, он је млад, неискусан човек, без погледа на последице, играчка случаја и фатума.

Дражбани, фебруара 1904.

М. П. Ђирковић

Светислав Стефановић: Песме оригиналне и преведене. Мостар, 1903.

Немам иначе обичај да испитујем, да ли су стихови овог или оног песника искрени, нити ме се тиче, кад и како су песме постале, а још мање ме занима, да ли појета и у животу заиста онако мисли и осећа, говори и твори, као што песма каже. Но читајући ову најновију збирку српских стихова, ја сам и неприметно дошао до уверења да ова мала књига са отворено првеним корицама не садржи, већином бар, стихове што их је створио трепутни плам младалачке страсти (то још не значи, да у збирци нема песама исцеваних у најмлађим годинама песниковим) или оно у нас скоро облигатно певуцање, с којим је и Г. Стојан Новаковић отпочео своју књижевничку каријеру, — да је г. Др. Стефановић, који у песми већ одавно није новајлија, добар део својих срећених, сталожених стихова тек после извесних студија и брижљивог неговања свог дара певао. А у томе се он врло лено разликује од неких млађих и најмлађих Парнасоваца наших, који често још пре наусница издају збирке стихова (не питајте, каквих), те је онда недовољном суду или, у најбољем случају, ћутању критике свако крив, само не они и неискусне музе њихове. Одиста су ретки они песници, сарадници давно пов. „Стражилова“, који су, ако су уопће прикупили своје песме, досада дочекали с тим. Па има још нешто, што г. Стефановића од једног дела млађих му „невидругова“ одликује: тај човек има мисли, идеја, срећом не оног сухог, у нас доста прилепчивог филозофирања, оног досадно баналног, стихованог разлагања, већ зрелих, истина не увек веома оригиналних и врло великих, не сасвим нових, каткада недовољно изражених, но

лених и складних мисли, с којима се не мораш навек доситица сложити, али ћеш погрешити, ако не застанеш код њих. Прочитај, читаоче, заради примера, песму „Не клони!“, која овако почиње:

Спавајте с миром, ви животом худим
Оборени спови!
Бачена искра у гробовској тами
Што сја и трепти кад не обасјава,
Нит зраком својим гробље оживљава?
Уждена мисо у пустојној чами,
Шта ће без даха који плам распири?
Мајина празна већ је дави, гуши;
А она чезне и гасне и суши
• Рођени живот на рођеном жару.

Мисли г. Свет. Стефановића, изражене у неколицини његових стихова, прилично су мрачне, песимистичке. Само кад није нежан песник своје љубави, „која је света и чиста“, само кад се не сећа свога блага жељом, што „као жојца љиљанова цвета невина и чиста“, и он у мрачним бојама гледа овај лепи Вожји свет, што је за њега само „бездан беде“, у којој „светови трупу и векови седе.“ И нека тиха туга, неки лагани бол, далеко од очаја и реторске фразе, што редовно у паметну, зrelu резигнацију прелази, говори из сетних страница ове ружичасте књиге, испуњава песникову душу, и стиховима његовим даје општи, заједнички карактер. И један део ових песама уздише и плаче, али не за нечим чега је било па и нестало, него за нечим, чега није могло бити и чега бити не ће. За једним светом, што га није могло да буде, али који је некада, можда, живео у души и фантазији песниковој, за једним светом, што је пун невине радости и јасних боја, веселих песама и остварених жеља, насмејаних вила и неслућене среће, тихих мелодија и дискретна миља. Сад се зацарила тама, завладао бол.

Остав'те ме сама, остав'те ме сама
Самоћа ми годи, меја соба мала!
Ту се вишем мишљу, на сетан залутам
По гробовљу пустом мојих идеала.

И могале дубин, сузама их росим,
А потајна туга срце моје стеже.
Зачујем ли шпанат гробовскога цвећа,
Што се ко једање светињом разлеже.

И спутивши главу на уморне груди,
Слушам како вечност крај мене пролеће!
Затрепери дахор у вечноме миру,
Па лелуја трану и гробовско цвеће...

И тако износи г. Стефановић, у једном не веома дугом низу лепих песама, свој тихи песимизам, свој резигновани бол, а са оном некако угодљивом сетом мирног, срећеног и свесног човека, кога је „прошла младост ко вулканска лава

За час већ хладна, чим се разлила,
И као војкар, као ватра силна,
Што изненада, на мах планула
И вали све и све сагорева,
Ал за час само.

Сад бих хтео да сам као живка,
Што гори, сија тихо, ал једнако
И сморним зраком око обасјава.

У тим је стиховима г. Стефановић песник тиха, скоро меланхолична темперамента, чији осећаји у тим сетним стиховима не избијају као нека необузdana страст, као пламен елементарне силе, а кад му се туга и онај угушени бол и хоће да претвори у бурни очај, у силвити

бес, песник му не налази израза или, боље, фразу му издаје снага, те она постаје празна и шуња. Али то његова туга, срећом, ретко хоће. А да ли је дужност испитати: је ли оправдан тај тужни тон ових, ваљда, најлепших песама у овој збирци? У уметности је оправдано и донуштено све што је лепо, пријатно, искрено или што се бар искреним чини. Ове Стефановићеве песме су пак лепе и тако пуне интимне непосредности, да им се искреност или бар утисак искренности (а то је главно) не сме одрећи.

Пре него што пређем на еротiku г. Св. Стефановића, хоћу да вас упозорим и на често fine описе његове, који гдекоји пут, додуше, нису довољно заокружени, разрађени и посве савршени, ал песнички, импресиони, топли. Песник са природом, њеним појавама, лепотом и суморношћу, редовно у везу доводи своје можда тек тренутно расположење, понајвише такођер суморно, сетно, сањалачко, болно (или ваљда обратно: природу са својим расположењем?). Код овог песника себе и бола природно је, да он много чешће, а и са већим успехом и пластичношћу описује тужну и тешку или нелепу и узбуркану природу, оно меланхолично јесење вече, када месец, „блед и болан“, провирује кроз поцепкане облаке: мокру, покислу земљу и сиву, оловну маглу, што као покров неки притискује све; „мочаран дан“, када се „топи снег и са кровова и дрвља капље, цури“ или, најзад, буру страшну, кад ветар језиво ништи и „оштрим кравим крилом тресе и гребе окна“, али га ипак привлачи и ведрост, јасна, насмејана природа, миришљиво вече и језеро чисто, хладовито јутро и шарено цвеће, пријатно подне, кад „мирише зрела, угасила трава“, и небо „мирно, метално и глатко.“ И „Кутање“, једна лепа, мала песма из кола „На језеру“, показује вам, колико је у тим описима тесно скончано песничково душевно расположење са природом коју описује.

Језеро мирно стакли се и блиста.
Ни воден коњиц таласић не креће,
Ни дах ветрића несташно не леће,
Да несуку не та површина чиста.

По њој се шпри, као преко платна
Сликара неког божанског, познава,
Висока стабла лиснатих јаблана
И с небом плавим кугла сунца златна.

У складно Једно све се ово слагло.
У лакој чуну ми смо ту стајали,
Ћутећи, неми на сред воде сјајне.

И ипак ми се тада учинило
Ко да смо чак у бескрај путовали
И да смо чули неслућене тајне.

Стефановићеве су описи оне, често, једноставне, али увек интимне слике или неретко само лаке силуете са тек назначеним контурама, које су најподесније да оно неизказано лепо у слободној природи, ако и не изразе, а оно бар учине да ми то осећамо. Узмите одмах другу, по реду, песму, други „Стари звук“ (он је спеван у врло младим годинама песничковим, и ја то са задовољством наглашујем), у чијој првој китици има три доста смела израза, који ипак не долазе у опреку са уобичајеним правилима стилистике, а још мање са граматику, коју критичари тако радо — често са пуним правом — дунају о главу нашим песницима новијег датума. Ја ћу их подвући.

Скитано дугим путем за гору сунце клоне;
Пред ходом појде неке брбљаве стрени дан.
Весела звона сад већ друкчије, сетно звоне —
Ко уздах *растрзан*.

Ко листак што зашуми, када га листак дирне,
У срцу моме туге, друге ми тренти глас.
Небеса ћуте. Нема да Господ из њих вирије,
Да души пошаље спас.

Свуда се спустила несносна, оловна тишина; цвеће је погнуло главе и, као да гдегод анђео јеца, само из даљине одјекне који пут по један откинут глас и „болан тон“, као да се по полумраку разлиже „вечности строги звон“,

Као да сенке гроба мрачног с вапајем сузе роно,
Ил очај-песму бруји срушених снова слом?
Још гласак тужно дрхти, па у бескрају тоне,
Ко нај у срцу мом.

Па онда његова „Јесен.“ Радо бележим да у њој има, а то данас није мала реч, доста оригиналности у онајању и у наслаганим бојама. Над пустом гором, која озбиљно, која упорно ћути, наднело се бескрајно, плаво небо које ништа не спаја са црном земљом, само онај слаби, без топлотне јесењег сунчев зрак, што га „жељно није“ пожутело лишће по дрветима, „ко да то није гробар му послати.“

И чисто видно стог се зрака лије
Кроз пусте, празне просторе огира
Благ и завоњани дах вечного мира.

Још само једну песму ове врсте да вам споменем. Она је особито карактеристична за г. Стефановићеву песму уопће, а његов опис наносе, а уједно показује да ни он не може да одоли оним данас тако уобичајеним звезданим насловима, што су, исто као и оне силне тачке, неизбежни у новијим књигама српских песама и „песама.“ Али наслов је једини, што јој у грех уписујем: иначе је она лепа, паметна и мила, после песме „За што?“ можда најуспелија у целој збирци.

Заснула земља. Благо ветрић хуји.
Тренери облак кад месецом пређе
И јоште дуго у планилу небом
Одејају се од сребрног зрака.
Мирише поноћ. Месечина струји.
По њој ми душа плива до облака —
Ведрост и лака.

И чисто ми је као да ми тајна,
Непозната сила обузела душу,
Ко да се бескрај савија у ме цели;
И ко што месец облака прозрачи,
Ко све што топи месечина сјајна
И мени душу зрачи јој раздели,
Па као да ми од тела се дели.
Дико се, лети, нестаје и тоне
У светом миру неме васпоне.
Ах, знадем шта то осећање значи:
У том ме часу
Смрт походила!

Прочитали сте један од оних нежних описа тихе, ћутљиве, меланхоличне природе, који као да су на свили писани.

Но ове и овакве песме г. Стефановића, о којима сам до сада говорио, у његовој су збирци у мањини (и ако не малој), и ја сам их у своме приказу само зато ставио на прво место, што човек увек леним или, одређеније, леним стварима даје првенство. Те песме чине мањи, али ленији део ове књиге, и оне су плодови најсрећнијих часова песничких. Љубав, нека чудновата, сад здрава, свесна и једра, као крв топла, сад омет чешњива, сентиментално нежна, скоро болешљива, растрзана — већином је предмет осталих оригиналних песама Стефановићевих, у којима, разуме се, и фраза добија све то личнији, али често и

слабији, блеђи акценат. И међу тим сад једноставним, али дубоким, простим али страсним, сад мал' те не очајним, али нешто плитким, скоро дивљим, али не заносљивим песмама налази се и најлепша, можда, ствар у књизи овој, песма „За што?“, тако пуна страсне усрдности, из које струји онај врели, заносљиви дах необуздане младости.

Зашто ме волиш? — Знаш ли часак тајни
Ко изгнаници нашли смо се ми
За што ме волиш? — Знаш ли, цвете бајни,
Како си срећна питала ме ти.

Ја не знам зашто, кад те грим жарко;
Ја не знам за што, кад ти слушам глас;
Ја не знам за што, кад ми сунце јарко
Милоште твоје бујан расне крас.

Ал има дана, кад ме тама свлада
И ноћи има кад не свиће дан,
Па теби само срце ми се нада,
Ти си ми звезда, вере моје стан.

Ја љубим онда патње сиротана,
Светињу бола, оковани над
И борбу смелу вечности и дана
У теби љубим, мој уранче млади.

Само што није свака еротична песма г. Стефановића тако лепа, свесрдна и добра као ова. Нађе се међу њима и гдекоја мање успела или неуспела, скоро безизразна, рећи нешто намештена, брижљиво зачешљана, али са врло мало боје, пријатне топлоте и угодљиве срдачности. На пример она „О растању“, која овако почиње:

Како си ме, мила жено
Јуче пољубила,
Полунцем си слатким својим
Смрт погубила,

а која ће се, може бити, са оригиналношћу својих задњих строфа многим ипак допасти (на укусу им не завидим). Мене она, заједно са „Чезњом“, са песмама „У сумрачку“, „Још једном само“ и „Брачна ноћ“, слабо привлачи, јер у тим песмама не налазим оног племенитог схваћања љубави, она онажања, оне непосредности осећаја и фраза, једном речју, оног чисто песничког, уметничког утиска, без којег је тешко и замислити савремено лепу лирску песму уопште, а љубавну специјално. Но осим ових слабачких песама, дао нам је г. Стефановић, поред раније наведене лепе песме „За што?“, још неколико лепушкастих љубаванки, као, на пр., ону тајанствено „Тајну“, љубку песмицу „Близу“, неке скоро симболичне песме из циклуса „На језеру“ (шесту и, чини ми се, најзгоднију написао сам напред), које, међутим, нису чисто љубавне, и онај кратки низ лакших, ситних „Спомена“, у ком има неколико несташних стихова без великих претензија. —

Видите, такве су, од прилике, песме г. Светислава Стефановића. Нежне и некако пријатно суморне, угодљиво сетне, сањалачке и модерне у паметном смислу те много пута злоупотребљене речи. Он није песник дивинаторских мисли и силних осећаја, и ако то каткад хоће да буде. Али за то г. Стефановић нема ни довољно снаге, нити доста речи. Он је само сетни песник дубоке тишине и тешке самоће, само нежни појета љубавне среће и љубавног бола, он је песник без поbledеле романтике, површне фразе и сентименталности од прекјуче, који неретко уме бити и оригиналан, а да је далеко од бизарности. Са крутом стварношћу, са прозаичним, нелепим светом његови стихови немају много заједничког, и у једном далеком свету

снова, у ком друга песма звучи и друкчије се преливају боје, у ком срце друкчије осећа и друкчије мисли ум, у неком свету чудноватих жеља живи душа његова. Ма да није без извесних индивидуалних црта, г. Стефановић ипак није неки снажан, врло јасно изражен песнички карактер, и ја бих пре имао воље назвати га једним отменим уметником, него песником сасвим изразитим, посве самосталним. Зато он велик песник не ће никад бити. Али тим још није врло много речено. Његове глатке, миле и паметне стихове ипак ће смети сваки да препоручи, а да прочита и књижевни гурман, јер он је песник интимних осећаја и поштених мисли.

Ил. Ивачковић

* Одбор Књижевног Фонда Архимандрита Нићифора Дучића расписао је овогодишњи стечај за дело из етнологије, географије или етнографије српског народа. Награда је 800 динара, а дело треба да изнесе најмање 6 штампаних табака. Рукописи се шаљу најдаље до краја децембра ове године. —

* У издању књижаре Рајковића и Ђуковића (Београд) изашла је нова књижица, у преводу М. С. Дојчиновића: „Збирка најлепших бајака за децу“. Цена је 0.70 д. —

* Вукан Техо Милић (Мостар) јавља да се штампа његов полемични спис „Лов на мизантропа, или како се криво заклео Душан М. Радовић, уредник „Срп. Вјесника“ у Мостару.“ Књига ће изнети три штампана табака, а цена ће јој бити 1 круна. —

* Изашао је „Статистички Годишњак Краљевине Србије“ (књ. V). 8°, стр. XXIII + 686. Садржај: Државна област; Површина и становништво; Сточарство; Цене; Дуван, со, петролеј; Рударство; Индустрија; Саобраћај; Трговина; Финансије; Новчани заводи; Осигуравајућа друштва; Црква; Јавна настава; Санитет; Суђење; Казнени заводи; Јавне грађевине; Војска; Метеорологија; Разно; Међународни статистички подаци. — Цена је овој књизи 9.50 дин. —

* В. Недев, секретар полицијске управе у Софији, превео је на бугарски језик део из „Тасиних писама“ о Вечкој и Берлинској полицији. —

* 17. о. м. у стану Руског Клуба држао је јавно предавање г. М. П. Цемовић „О почетку руско-јапанског рата са гледишта међународног права“. Приход од улазница послат је Руском Црвеном Крсту. —

* Г. Ђорђе Јовановић, акад. вајар, израдио је модел споменице првог устанка. На једној страни споменице израђен је лик Њ. В. Краља Петра I и лик Карађорђевог, а на другој страни израђена је алегорички Историја Срба. Десно је Србија из 1804. г., окована за стене тешким ланцима, а поред ње орао спреман да полети; у позадини је Жича, а кроз ваздух види се Карађорђе с мачем и заставом. Лево је Србија из 1904. г., наслоњена на топ, мирно и достојанствено очекује будућност; поред њених ногу су атрибути науке, уметности и културе, а иза ње је српски Краљевски Двор. —

* 12. о. м. држао је г. Павле Поповић, ванредни професор у Вел. Школи, своје уводно предавање „О проу-

чавању српске књижевности у опште и средњовековне напосе“. —

* Професори Крагујевачке Гимназије одржали су у току ове године шест јавних, бесплатних предавања најширем грађанском кругу. Предавали су: проф. Данило Катић („О бактеријама“), проф. Мата Станојловић („О устанку 1804. године, узроцима и његовим последицама“), проф. Петар Андрић („О Старој Србији“), проф. Светислав Обрадовић („О магнетизму и електро-магнетизму и њиховој примени у животу“), проф. Стеван Нешић („О васпитним елементима у српским народним јуначким песмама“) и проф. Владимир Петковић („О изворима“). —

* Одбор за издавање целокупних дела пок. песника Авда Карабеговића Хасанбегова и за подизање споменика му, јавља да је други свезак у штампи и да ће изаћи за неколико дана. Цена је и овој књизи 60 п. д. (8°, 5—6 шт. табака). Поруџбине прима књижара Вл. П. Бајића (Сомбор). —

* Београдска Трговачка Омладина откупила је и штампаће као своје издање ново дело г. Ч. Мијатовића „О животу америкашког милиунара Карнегија“. —

* За први конгрес српских лекара и природњака јавили су се и ови чешки научари: Д-р Јарослав Хвала („О егзантематичним болестима“), Д-р Владислав Младјевски („Резултат покушаја о пресићености организма шећером“), Д-р Ведржих Хонзек („О карционизма перитонита“), Д-р Ладислав Хашковец („Додаци ка познању психоатеничког стања“), Д-р Пањирек Духослав („О бенигним карционизма“), Д-р Рудолф Покорни, Д-р Јан Семерад, Д-р Иван Хона јавиће доцније своје теме. — Изјављена је жеља да се конгрес одржи месеца августа а не септембра као што се намеравало. —

* 24. о. м., приликом састанка српске и бугарске омладине, држана су два предавања у дворници Велике Школе. Г. Јован Ђаја говорио је о политичком а г. Д-р Момчило Нинчић о економском савезу Србије и Бугарске. —

* Г. Аца Миловановић спремио је за штампу 2. број „Законодавства“. У овом је броју: Грађански закон и Хронолошка и азбучна таблица Зборника закона и уредаба од 1835. до 1904. године. —

* Г. Велимир Сперњак, парох у Уљми, штампао је у Лајпцигу народну песму „Отвори ми врата“. Тема је изведена у неколико варијација а компонована је за гласовир. Цена је 2 круне 40 полутора. —

* Г. Димитрије Ц. Ђорђевић, телеграфиста, штампао је „Успомене“ из свога службовања. Књизи је цена 0.50 динара. —

* Синђел Платон и В. Саватијевић, наставници у Алексиначкој Учитељској Школи, отворили су претплатнички упис на књигу „Неизбежни суд или Бог никоме дужан не остаје“. „У њој ће бити“ вели се у позиву „истинитим примерима исказана и оцртана позната истина да поред Божанског правосудја, које није увек довољно приступачно нашем разумевању, поред човечанске правде, која уме и правдати и сажалевати кривце, и која има обзира према људским слабостима, постоји још и гвоздена логика факата, закон, особити и непристрасни суд за људска дела. Ни један се кривац није отргао, нити могао отргнути од њега. Тoga ради смо прикупили више мање из непосредног живота нашега народа, један леп низ поучних и истинитих прича и средили у једну збирку,

која ће изнети 4—5 штампаних табака на лепој артији. Цена је 0.50 динара. —

* У 26. св. Јагићева „Archiv für slavische Philologie“ штампао је Осип Маковеј своју расправу „Прилози к изворима Гундулићева Османа“. Нарочито занимљиво пише о Станиславу Корецком (у Гунд. Коревики) кога је Гундулић и лично познавао. —

* Београдске Општинске Новине почеле су доносити, у нарочитом додатку, „Зборник Општине Београдске“ у којем ће бити збирка свих закона, уредаба, правила, расписа и наредба. —

* Г. Милорад Опачић, проф. кр. реалне гимназије у Осеку, штампао је своју математичарску расправу „Разматрања о продукту алгебарских бројева“. Цена је 2 круне. —

* У Великој Школи упражњене су катедре међународног Јавног Права и Административног Права. Позивају се компетенти да пријаву и своја документа пошаљу Министарству Просвете најдаље до краја месеца маја ове год. —

* У Лондонском „Империјалном Институту“ држао је пре кратког времена Мг Burt предавање „О српском јунаку Краљевићу Марку“. Том је приликом један од млађих енглеских песника декламовао неколико српских народних песама у преводу лорда Литона, које су изазвало велико допадање и бурно плескање. —

* Владислав Цветановић, фотограф-аматер (Беч XII. Bonugasse, 8) дао је у штампу „Учешће у фотографији и њени најновији проналасци“. Књига је писана нарочито за почетнике. Украшена је са 60 слика и изнеће 4½ штампана табака. Цена је за претплатника кр. 1.20 а ван претплате 1.50.

* Готова је прва свеска: „Албума класичних хорова“ коју је пре месец дана огласио у српским листовима г. Р. Мисита, хороваљ у Доњој Тузли. У овом су свеску искључиво мешовити зборови, који су у огласу означени. Како у погледу избора хорова тако и са укусом штампом овога дела потпуно смо задовољни. Цена је 5 круна.

* Ове се године навршују десет година од како је основана прва Земљорадничка Задруга у нашој отаџбини, која је у исто време прва задруга те врсте у Српству. За минулих девет година поникло је до овога тренутка око 400 Земљорадничких Задруга у Краљевини Србији и близу 200 у осталим деловима Српства. Земљорадничке Задруге и ове ће се године састати на свој редовни годишњи састанак, у Врању, на коме ће у тишини изнети резултате свога десетогодишња рада. Сваки, који је рад да суделује на деветом конгресу Земљорадничких Задруга као предавач или расправљач, треба писмено да се пријави управи Савеза Земљорадничких Задруга у Београду најдаље до краја јуна ове год.

101. издање Задужбине Илије М. Коларца. 101. — Плем Кучи у народној причи и ијесми, написао Марко Миљанов. Београд, штампарија Д. Димитријевића, 1904. — В. 8°, стр. LXX + 384. (Са једном картом. Предговор написао Љ. Ковачевић). Цена 4 динара. —

П. О.: *Стара Србија и Арбанаси*. Српско-бугарски односи и арбанашко питање. Аустрија и Стара Србија. Арбанашки зборови и њихово значење. — Београд штампарија „Десетије Обрадовић“, 1904. — 8°, стр. 78. Цена 0.50 дин. —

Св. 71., 72., 73. Мала Библиотека. Бр. V., VI., VII. Година VI. 1904. Вилем Шекспир: *Ричард III*, трагедија у пет чинова, с енглеског превео Др. Лаза Костић. У Мостару, 1904, штампарско-умјетнички завод Пахера и Кисића. — 16°, стр. 199. Цијена 90 потура (1.20 дин.). —

Јанко М. Веселиновић: *Пуница. Свекрва*. Слике из сеоског живота. Издање Дворске Књижарнице Мите Стајића у Београду. Београд, штампарија Д. Димитријевића, — 8°, стр. 174. Цена 1.50 дин. —

Јапанска војска, њена организација, формација и наоружање. По најновијим званичним изворима руским превео С. М. Београд, Индустриска Штампарија, 1904. — 8°, стр. 31. Цена 20 пр. дин. —

Књига за народ. *О исхрани*, од Д-ра Доб. Гер. Поповића, среског лекара. (Прештампано из „Народног Здравља“ 1904.). Београд, штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1904. — В. 8°, страна 16. Цена 0.20 пр. дин. —

Бож. Кнежевић: *Закон реда у Историји*. Одштампао из „Српског Књижевног Гласника“ Тома Јовановић књижар. Београд, Штампарија Светозара Николића, 1904. — В. 8°, стр. 77. Цена 1 динар.

Књига за народ. *Како да се сачувамо од болести носа, уста, зуба, гуше и грла*, од Д-ра Доб. Гер. Поповића, среског лекара. (Прештампано из „Народног Здравља“ 1904.). Београд, штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1904. — В. 8°, стр. 10. Цена 0.10 п. дин. —

Споменица 1804—1904. *Први српски устанак* историјска слика у 2 чина. Написао Мих. Сретеновић. Издање Дворске Књижарнице Мите Стајића у Београду. Штампано у Штампарији Д. Димитријевића. 8°, стр. 46. Цена 40 пара дин. —

Лафонтенове басне са сликама. Превео Станиша С. Станишић, учитељ. Издање Дворске Књижаре Мите Стајића, Београд. — Београд, Прва народна електрична штампарија, 1904. — 8°, стр. 125. Цена 1 динар. —

Божикни дарак доброј деци. Књига са сликама. Написао Дим. Ј. Соколовић, учитељ. Издање Дворске Књижарнице Мите Стајића у Београду. — Београд, Штампарија Д. Димитријевића, 1904. — 8°, стр. 80. Цена 0.50 дин. —

Претплатницима и Читаоцима Нове Искре

Овим бројем улази „Нова Искра“ у другу четврт своје шесте године. Молимо дужнике да измире дуговања своја како бисмо им лист и даље слали. Нарочито опомињемо све несавесне неплатнике, којима смо и писане опомене слали, да свој дуг одмах измире, јер ћемо, после јавне опомене, наплату тражити судским путем.

Веома нам је неугодно свако јавно опомињање а још више ово жалење на српску читалачку публику, али изгледа да је то судбина српских листова, па је за то не може избећи ни „Нова Искра.“

Поштеност је оволико доста.

Власништво НОВЕ ИСКРЕ

САДРЖАЈ:

Торедор, из књиге „Улични Пеначи“, превео Милан Микић.

Полетеће јата, песма М. Јелића.

Глад, из збирке „Фантоми“, песма Р. Ј. Одавића.

„Цера Дружески“, слика из нашег друштвеног живота, од Ст. Сремца (ваставак).

„ * „ песма Милутина Јовановића.

За женски свет, од д-р П.

Утопљено звоно, драмска бајка у пет чинова, написао Герхарт Хауптман, превео Р. Ј. Одавић.

Кочина Крајина, од Алексе С. Јовановића.

Препелица, из збирке „Успомене из књижевности и живота“ И. С. Тургенев, с руског превео Р.

Листићи: Амајлије (из туђег низа), превео О. — Са висине Мулатули. — Импресарио Мулатули од П.

Уз наше слике.

Хроника (Наука, Уметност, Књижевност, Разно, Библиографија).

СЛИКЕ: Партија из Дортмунда. — Слени миш. — Благовештење. — Из Љубљанске околине. — А душу ће твоју мач пробости. — Рударска истраживања у Србији. — И. С. Тургенев. — Испирање злата.